

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра економіки підприємства

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему:

**«Формування обліково-аналітичної інформації в управлінні
поточною дебіторською заборгованістю підприємства»**

Виконала: Білоус Оксана Василівна
студентка заочної форми навчання
спеціальності 071 Облік і оподаткування

Науковий керівник:
к.е.н., старший викладач
Чаплінський В. Р.

Роботу допущено до захисту перед ЕК рішенням кафедри,
Протокол № __ від «__» _____ 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ПОТОЧНОЮ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	8
1.1. Загальні засади класифікації розрахунків та їх ролі в управлінні підприємством.....	8
1.2. Визнання та класифікація дебіторської заборгованості.....	10
1.3. Нормативно-правова база організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами підприємства.....	19
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК В УПРАВЛІННІ ПОТОЧНОЮ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ТЗОВ «ЗЛАГОДА».....	22
2.1. Організаційно-економічна характеристика господарства.....	22
2.2. Організація первинного, синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з дебіторами.....	33
2.3. Автоматизація обліку розрахунків.....	44
2.4. Перспективні шляхи вирішення проблем облікового забезпечення управління поточною дебіторською заборгованістю.....	52
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТЗОВ «ЗЛАГОДА».....	64
3.1. Аналіз розрахунків з дебіторами у ТзОВ.....	64
3.2. Аналітичне забезпечення управління поточною дебіторською заборгованістю.....	70
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Актуальність теми. Необхідність раціональної організації обліку розрахунків з дебіторами обумовлена їх важливістю у економічній діяльності підприємства, без яких неможливе взагалі будь-яке господарювання. Ринкові умови господарювання вимагають приведення до дії факторів, які здійснюють безпосередній вплив на ефективність управління. Вирішенню цієї проблеми сприяє раціоналізація інформаційного забезпечення. Збільшення обсягів та різновидів інформації зумовлює система суспільно-господарських відносин і, зокрема, фінансових відносин на рівні держави і на рівні суб'єктів господарської діяльності.

Фінансове середовище зумовлює функціонування та взаємодіє з системою розрахунків, яка опосередковує фінансово-господарську діяльність. Розрахунки, маючи постійно діючий, динамічний характер, потребують певних управлінських впливів, що виробляються в системі фінансового менеджменту на основі переробки чисельних потоків різноманітної економічної інформації, провідна роль у загальній сукупності якої належить обліковій інформації.

Такі важливі фінансові показники як платоспроможність та ліквідність обчислюються, виходячи з облікових даних про заборгованість за розрахунками та характеризують фінансовий стан кожного окремого підприємства, і держави взагалі, впливають на рівень їх інвестиційної привабливості, кредитоспроможності, загальної рентабельності діяльності. В аграрних підприємствах такий стан не можна назвати позитивним: оборотні кошти не іммобілізовані в запасах товарно-матеріальних цінностей, а зосереджені майже на 70% в дебіторській заборгованості, також в структурі пасиву балансу половина джерел є залученими. З цього можна дійти висновку, що незабезпеченість підприємств власними оборотними коштами викликана недоліками в управлінні заборгованістю, як дебіторською, так і кредиторською. Крім того, статистичні дані свідчать про те, що ця

заборгованість характеризується, в свою чергу, достатньо високим рівнем питомої ваги простроченої заборгованості. Тобто, в Україні продовжується криза неплатежів між підприємствами як за внутрішніми, так і за зовнішніми розрахунками, несвоєчасні надходження до бюджету та позабюджетних фондів, за іншими операціями. Подолати такий стан можна за умов впровадження на підприємствах ефективної системи управління фінансами і, зокрема, управління дебіторською заборгованістю. Існує також проблема, пов'язана із вірогідністю, об'єктивністю та ступенем довіри до даних бухгалтерського обліку. Таким чином, вирішення завдань фінансового менеджменту в значній мірі визначається рівнем організації і досконалістю методології бухгалтерського обліку як системи, що покликана забезпечувати користувачів на всіх рівнях управління змістовною та достовірною інформацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів показало, що дискусії, пов'язані з дослідженням проблем організації та методології обліку розрахунків підприємств, посідають значне місце в теорії та практиці сучасного стану реформування бухгалтерського фінансового обліку. Проблемами теорії і практики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, його організації, становлення контролю на підприємстві та аналізу займались видатні зарубіжні та вітчизняні учені-економісти: І. А. Бланк, С. Ф. Голов, С. Грязнова, З. В. Гуцайлюк, Р. Дамарі, В. П. Завгородній, В. В. Ковальова, В. Костюченко, С. І. Маслова, Є. Петрик, Г. В. Савицька, Я. В. Соколова, В.В. Сопко, С. Хенк, К. Хувер, М. Г. Чумаченко, Л. Городянська, Н. Матицина та ін. Питання щодо напрямків удосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю розглядали такі вчені як М.Д. Білик, Т.М. Браславська, Т.В. Момут, Ф.Ф. Бутинець.

Головним чином наукова та практична література розглядає питання стягнення заборгованості при розрахунках з покупцями та замовниками за відвантажені товари, здійснені роботи, надані послуги. На практиці

виникають значні проблеми, пов'язані з невиконанням всіх етапів документообігу в обліку дебіторської заборгованості за перерахованою передплатою постачальникам. В цьому випадку контроль полягає в постійному моніторингу за надходженням документів на підприємство, підтверджуючих здійснення другої події.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження входить до плану науково-дослідної роботи кафедри економіки підприємства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на період 2020-2023 рр. за темою: «Розвиток суб'єктів економічної діяльності в умовах мікро- та макроекономічних трансформацій XXI ст.» (державний реєстраційний номер 0119U002955), в рамках якої запропоновано нове розв'язання проблеми формування теоретичних, методичних та практичних засад організації обліку розрахунків з дебіторами на аграрному підприємстві.

Метою написання кваліфікаційної магістерської роботи є засвоєння теоретичних знань та придбання практичних навичок формування обліково-аналітичної інформації в управлінні поточною дебіторською заборгованістю підприємства.

Для досягнення мети були поставлені та вирішені наступні *завдання*:

- визначення з критеріями класифікації дебіторської заборгованості;
- вивчення і розкриття теоретико-методологічних основ організації обліку розрахунків з дебіторами підприємства;
- дослідження стану організації обліку і аналізу розрахунків з дебіторами у ТзОВ «Злагода»;
- розробка пропозицій щодо вдосконалення організації обліку і аналізу розрахунків з дебіторами аграрного підприємства, зокрема, розробка графіку документообігу для документів, що підтверджують виникнення дебіторської заборгованості, та доведення цієї інформації до виконавців;

- вибір облікових реєстрів, в яких відображається дебіторська заборгованість, доведення цієї інформації до конкретних виконавців;
- організація передачі інформації з облікових реєстрів до центральної бухгалтерії (головному бухгалтеру) для її відображення в звітності.

Об'єктом дослідження є обліково-аналітична інформація в управлінні поточною дебіторською заборгованістю ТзОВ «Злагода» за період з 2019 по 2021 роки.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних питань організації обліку і аналізу розрахунків з дебіторами підприємства.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувались діалектичні методи пізнання та основні положення економічної теорії. Теоретичні аспекти обліку досліджувалися з використанням основних методів аналізу та синтезу. Історичний і логічний методи використовувалися для визначення й уточнення класифікації дебіторської заборгованості підприємства. Методи спостереження, групування, порівняння та вибіркового обстеження застосовувалися при вивченні сучасного стану проблем організації обліку та аналізу. Інформаційною основою магістерської роботи були законодавчо-нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, органів державної статистики України, галузеві інструкції й нормативні документи, наукові праці провідних вітчизняних та іноземних авторів, матеріали наукових конференцій і семінарів, а також дані бухгалтерського обліку та звітності сільськогосподарського підприємства ТзОВ «Злагода».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному осмисленні та розробці пропозицій щодо удосконалення формування обліково-аналітичної інформації в управлінні поточною дебіторською заборгованістю підприємства.

В процесі дослідження одержано такі результати, що характеризують його наукову новизну:

- узагальнено теоретичні аспекти щодо сутності категорій «дебіторська заборгованість», «розрахунки», «сумнівні борги»;

- опрацьовано методичні підходи щодо інформаційного забезпечення управління підприємством в частині розрахунків з дебіторами, що дало можливість доведення: дотримання основних принципів організації бухгалтерського обліку дозволить удосконалити обліковий процес підприємства, шляхом створення чіткого механізму документообігу, в якому документ проходить три рівні внутрішнього контролю. Правильна організація роботи дозволить оперативно моніторити ситуацію з дебіторською заборгованістю, вчасно і вірно приймати управлінські рішення, уникати складних і суперечливих ситуацій з контрагентами;

- запропоновано форму спеціальної відомості, що додається до акта, для узагальнення всіх виявлених фактів простроченої заборгованості та порушення розрахункової дисципліни щодо синтетичних рахунків.

Джерелами інформації є законодавство з питань фінансово-господарської діяльності, обліку і контролю, нормативні документи з організації обліку і контролю розрахунків з дебіторами, первинні документи і облікові реєстри, поточна та річна фінансова звітність підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи доповідалися та обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (Полтавський державний аграрний університет, 27 жовтня 2022 р.) та опубліковані у матеріалах даної конференції за темою: "Особливості обліково-аналітичного забезпечення управління поточною дебіторською заборгованістю".

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 88 стор. комп'ютерного тексту, складається з трьох розділів, містить 13 таблиць і 10 рисунків, список використаних джерел нараховує 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ПОТОЧНОЮ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Загальні засади класифікації розрахунків та їх ролі в управлінні підприємством

Відомо, що активи (майно) підприємства з економічного погляду поділяються на оборотні та необоротні активи. Джерела формування цього майна (пасиви) поділяються на власний капітал та зобов'язання. Активи дорівнюють пасивам, які виступають джерелами їх формування (рис. 1.1). Важливим елементом оборотних активів є дебіторська заборгованість; усі зобов'язання є кредиторською заборгованістю. Розглянемо основні питання організації обліку розрахунків з дебіторами.

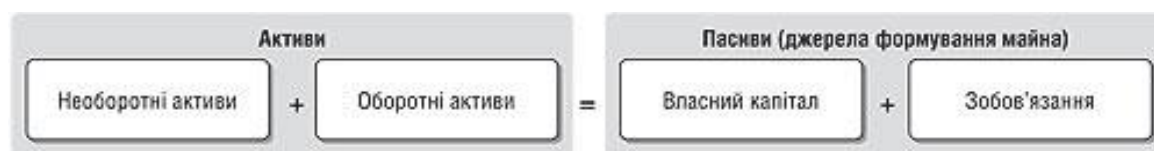

Рис. 1.1. Загальна балансова формула

Джерело: [35]

Розрахунки з дебіторами та кредиторами пов'язані з вхідними та вихідними фінансовими потоками. Стан цих розрахунків у певний момент часу розкривається через суми дебіторської та кредиторської заборгованості на цей момент. Таким чином, облік розрахунків з дебіторами та кредиторами полягає у визначенні сум дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, оцінки і класифікації їх для відображення у фінансовій звітності.

Найбільш загальна класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості за строками погашення — це поділ її на довгострокову і поточну. Заборгованість визнається поточною, якщо вона має бути погашена

протягом одного року, або операційного циклу, якщо він довший за один рік. Відповідно дебіторська заборгованість, строк погашення якої становить більше одного року від дати балансу, — вилучається з розділу «Оборотні активи» балансу (звіту про фінансовий стан) підприємства і відображається у рядку 1040 балансу. Аналогічно і з кредиторською заборгованістю. Для наведення інформації щодо довгострокової кредиторської заборгованості у пасиві балансу підприємства передбачено окремий розділ.

Згідно з пп. 12, 13.1 П(С)БО 10, частина довгострокової дебіторської заборгованості, яка підлягає погашенню протягом 12 місяців з дати балансу, відображається на ту саму дату в складі поточної дебіторської заборгованості [19]. Переведення частини довгострокової дебіторської заборгованості до складу поточної відображають в обліку відповідним записом (наприклад, Д-т 18 К-т 37). Перелік дебіторів і суми довгострокової дебіторської заборгованості наводять у примітках до фінансової звітності. У розділі ІХ «Дебіторська заборгованість» вказують суми заборгованості за товари, роботи і послуги, а також іншої поточної заборгованості на кінець звітного року (рядки 1125 та 1130), в тому числі за строками непогашення: до 12 місяців, від 12 до 18 та від 18 до 36 місяців.

Крім того, наводять суму списаної у звітному році безнадійної дебіторської заборгованості (рядок 1128), а також окремим рядком – заборгованість з пов'язаними сторонами – 1129.

Окрема увага – розрахункам із пов'язаними сторонами. Згідно з пп. 2.31 Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності [40] у додатковій статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків» відображається заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо. Інформація щодо вказаної заборгованості включається до підсумку балансу.

Довгострокову дебіторську/кредиторську заборгованість, на нашу думку, слід показувати у відповідних розділах активу/пасиву в статтях,

призначених для довгострокових заборгованостей. Порядок класифікації розрахунків та відповідних заборгованостей відображено на рис. 1.2.

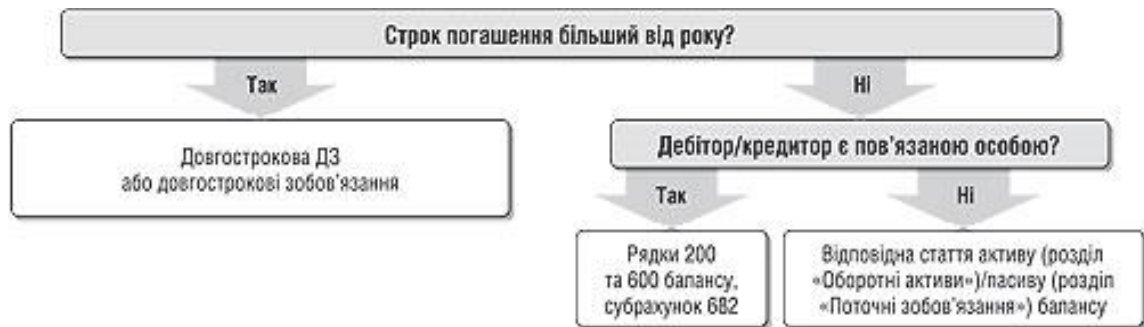

Рис. 1.2. Схема класифікації дебіторської та кредиторської заборгованостей

Джерело: складено автором на основі [36]

Конкретні статті балансу та рахунки синтетичного обліку, призначені для їх обліку, з поясненням видів дебіторської заборгованості наведено у таблиці 1.1 в наступному параграфі.

1.2. Визнання та класифікація дебіторської заборгованості

Основними завданнями організації обліку дебіторської заборгованості є:

- визначення з критеріями класифікації дебіторської заборгованості;
- вибір методу визначення резерву сумнівних боргів;
- розробка графіку документообігу для документів, що підтверджують виникнення дебіторської заборгованості, та доведення цієї інформації до виконавців;
- вибір облікових регістрів, в яких відображається дебіторська заборгованість, доведення цієї інформації до конкретних виконавців;
- організація передачі інформації з облікових регістрів до центральної бухгалтерії (головному бухгалтеру) для її відображення в звітності.

Головними завданнями управління дебіторською заборгованістю є:

- сприяння зростанню обсягу продаж шляхом надання комерційного кредиту і тим самим — зростанню прибутку;
- підвищення конкурентноздатності за допомогою відстрочення платежів;
- визначення ступеня ризику несплати рахунків покупцями;
- розрахунок прогнозного розміру резерву сумнівних боргів;
- надання рекомендацій щодо зменшення кількості фактично або потенційно неплатоспроможних покупців.

Бухгалтерський облік повинен відображати вжиті заходи на бухгалтерських рахунках та, відповідно, їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства.

Основні положення організації обліку дебіторської заборгованості, з якими підприємству необхідно визначитись наведені на рис. 1.3.

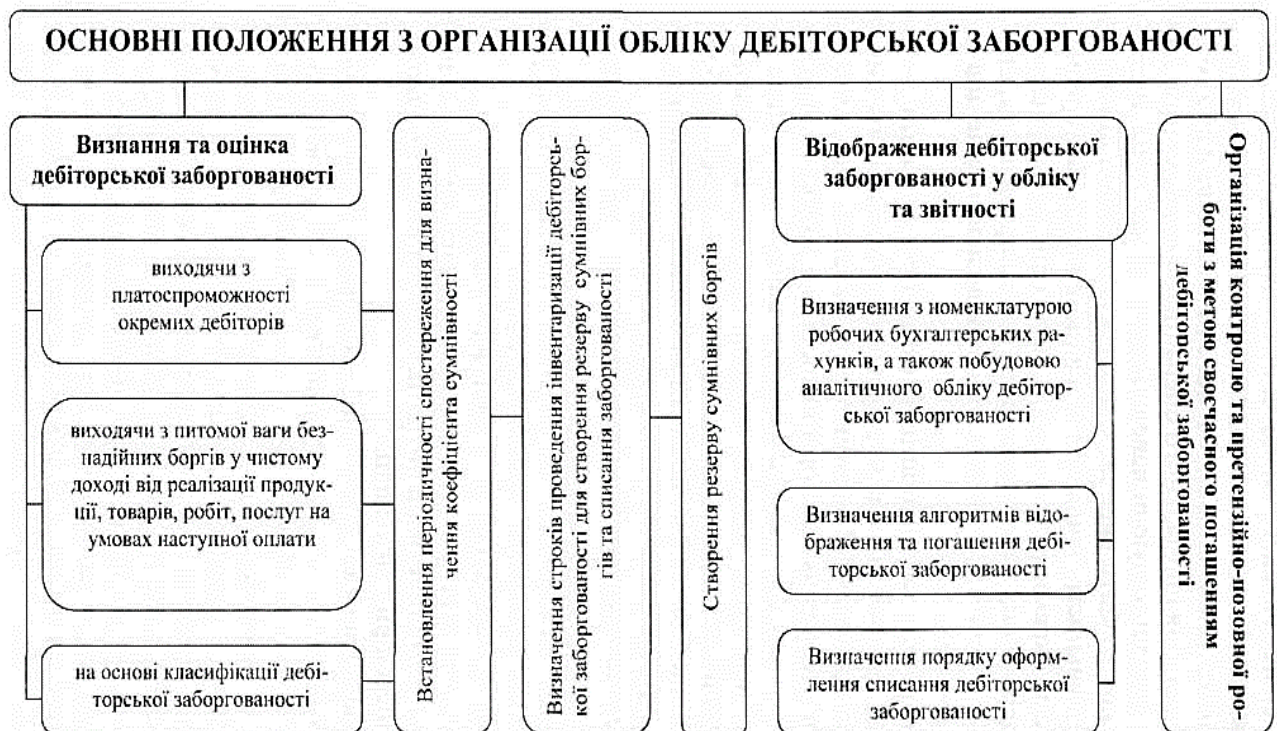

Рис. 1.3. Основні положення організації обліку дебіторської заборгованості, з якими підприємству необхідно визначитись

Джерело: сформовано автором на основі [15]

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Критерії визнання дебіторської заборгованості аналогічні критеріям визнання, які застосовуються для всіх активів, а саме: дебіторська заборгованість визнається активом, якщо:

- існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод;

- може бути достовірно визначена її сума.

Дебітори — це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Згідно з П(С)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову і короткострокову [19].

Довгостроковою дебіторською заборгованістю визнається заборгованість, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати балансу.

Поточна дебіторська заборгованість (короткострокова) — це заборгованість, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу. Особливістю визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги є те, що вона визнається одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг. Для визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги необхідно, щоб виконувалися наступні критерії визнання доходу (П(с)БО 15, п.8):

- покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);

- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);

- сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена;

- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені [7].

Із визначень довгострокової й поточної дебіторської заборгованості можна зробити висновок: оскільки віднесення заборгованості до поточної або довгострокової прив'язане до дати балансу, на вказану дату слід переглядати довгострокову заборгованість за окремими дебіторами за термінами її погашення. Якщо виявиться, що до терміну погашення заборгованості залишилося менше 12 місяців, таку довгострокову заборгованість слід відобразити на дату балансу як поточну.

Дебіторську заборгованість класифікують за різними ознаками. Згідно із класифікацією за об'єктами, щодо яких вона виникла, виділяють такі види дебіторської заборгованості:

- заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця;
- заборгованість забезпечена вексями;
- надані позики;
- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
- дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків);
- інша дебіторська заборгованість.

Залежно від своєчасності погашення дебіторську заборгованість поділяють на:

- дебіторську заборгованість, строк оплати якої не настав (строкова дебіторська заборгованість);
- дебіторська заборгованість не сплачена в строк (прострочена), у тому числі: сумнівна дебіторська заборгованість; безнадійна дебіторська заборгованість.

Сумнівний борг — поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість — поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Бухгалтерська класифікація дебіторської заборгованості визначена Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, а також Балансом (Звітом про фінансовий стан) за формою 1, які між собою взаємно узгоджені. Основні види дебіторської заборгованості та їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку та у Балансі наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

**Класифікація дебіторської заборгованості та відповідних видів
розрахунків [32, 34]**

Рядок балансу	Стаття дебіторської заборгованості	Рахунок синтетичного обліку*	Яка дебіторська заборгованість включається до статті	Організація аналітичного обліку
1040	Довгострокова дебіторська заборгованість	18	Заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає під час нормального операційного циклу та буде погашена після 12 міс. з дати балансу	За кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення й погашення
1125	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	36	Заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселем)	За кожним покупцем та замовником, за кожним пред'явленим до сплати рахунком за поставлені товари (роботи, послуги)
1135	Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	641, 642, 37	Заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету	За видами платежів
1130	Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	371**	Сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів	За кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення й погашення
1155	Інша поточна дебіторська заборгованість	37	Заборгованість дебіторів, яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів	За кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення і погашення

* інформація про рахунки синтетичного обліку наведена довідково.

Дебіторську заборгованість класифікують також за строками непогашення. Така класифікація використовується при обчисленні резерву сумнівних боргів та розкривається у примітках до фінансової звітності. Залежно від впевненості в ступені погашення заборгованість можна поділити наступним чином – рис. 1.4:

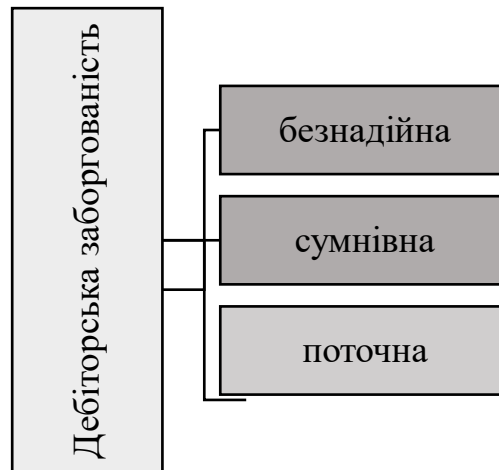

Рис. 1.4. Класифікація дебіторської заборгованості залежно від впевненості в ступені погашення

Джерело: сформовано автором

Можна виділити ще два особливі види дебіторської заборгованості: — відстрочені податкові активи — сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах і виникає у випадку, коли фінансовий прибуток менший за податковий. Відстрочені податкові активи відображаються у рядку 1045 Балансу у складі довгострокової дебіторської заборгованості. Методологічні засади відображення в обліку відстрочених податкових активів регламентуються НП(С)БО 17 "Податок на прибуток";

— витрати майбутніх періодів — витрати, здійснені у звітному періоді, але які будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати у майбутніх звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів та витрат. Такі витрати відображаються в окремому рядку II розділу активу Балансу (Звіту про фінансовий стан) – 1170. До витрат майбутніх періодів відносяться: витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в

сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Для накопичення інформації про дебіторську заборгованість та відображення операцій за нею у Плані рахунків передбачені рахунки класу 1 "Необоротні активи" та класу 3 "Кошти, розрахунки та інші активи". Ці рахунки у Балансі (форма 1) об'єднуються у відповідні статті [28].

Крім того, для обліку дебіторської заборгованості використовується позабалансовий рахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість». На цьому рахунку обліковується списана дебіторська заборгованість протягом не менше трьох років з дати списання для спостереження за можливістю її стягнення у разі зміни майнового становища боржника.

Дебіторська заборгованість остаточно списується з субрахунка 071 «Списана дебіторська заборгованість» після надходження суми в порядку відшкодування з одночасними записами за дебетом рахунків 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках» чи інших рахунків обліку активів і кредитом субрахунка 716 «Відшкодування раніше списаних активів» або у зв'язку з закінченням строку обліку такої заборгованості.

Аналітичний облік списаної дебіторської заборгованості ведеться за кожним боржником.

1.3. Нормативно-правова база організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами підприємства

Основними законодавчо-нормативними документами з обліку дебіторської заборгованості підприємства є:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [52]. Цей Закон визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку активів та зобов'язань підприємства, у тому числі дебіторської заборгованості та складання фінансової звітності.

2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій [7]. Цей документ визначає систему кодування рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій.

3. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій [28]. Ця інструкція встановлює призначення та порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність та рух активів, капіталу, зобов'язань і фактів фінансово-господарської діяльності підприємств, організації та інших юридичних осіб незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також відокремлених на окремий баланс філіалів, відділень та інших підрозділів юридичних осіб, окрім банків та бюджетних установ.

4. НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [19]. Цей нормативний акт визначає методологічні основи формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та розкриття її у фінансовій звітності підприємства.

5. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [25]. Цей нормативний акт визначає методологічні принципи формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та розкриття її змісту в статтях балансу.

6. Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон. Ця інструкція регламентує повний порядок обліку службових відряджень, оформлення необхідних документів, дозволів наказів та граничні суми добових норм витрат, що застосовують підприємства та організації при відрядженні своїх працівників.

7. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку, затверджені наказом Міністерства фінансів України [41]. Ці Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку спрямовані на узагальнення у регістрах бухгалтерського обліку методом

подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань, обороти за кредитом рахунку 37 відображаються у розділі І Журналу 3. Записи в цьому Журналі здійснюються на підставі підсумкових даних відомостей 3.1 - 3.6 та первинних документів. Згідно п. 29.2. методичних рекомендацій Відомість 3.2 призначена для аналітичного обліку поточної дебіторської заборгованості (з підзвітними особами, за авансами виданими, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями). У Відомості 3.2 для обліку розрахунків за кожним дебітором відводиться необхідна кількість рядків. Сальдо визначається за кожним дебітором і також переноситься в графи 5 і 6 Відомості 3.2 на наступний місяць. Підсумки граф 16 - 21 (рядок «Усього за рахунком 37») цієї відомості переносяться до графи 6 розділу І Журналу 3.

8. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності [40] регулюють питання розкриття інформації за статтями балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал.

9. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку №88 [50]. Положення встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових регістрів, бухгалтерської звітності підприємствами.

10. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань №879 [51], що визначає організаційно-підготовчий етап інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості серед інших включає процедури з перевірки повноти та своєчасності рознесення розрахунково-платіжних документів. Тільки після цього встановлюють перелік всіх контрагентів, по яких є заборгованість. На технологічно-документальному етапі проводиться зіставлення розрахунків з контрагентами. Згідно з п. 11.11 інструкції на рахунках обліку розрахунків з покупцями і замовниками, постачальниками і

підрядчиками, іншими дебіторами і кредиторами повинні залишатися виключно погоджені суми. При цьому в Інструкції по суті вказаний лише порядок здійснення інвентаризації дебіторської заборгованості, оскільки передбачено передачу лише підприємствами-кредиторами виписки про заборгованість дебіторам. У свою чергу, підприємства-дебітори зобов'язані протягом десяти днів з дня отримання виписки підтвердити заборгованість або заявити свої заперечення. Отже, виникає ситуація, коли порівняння й підтвердження реальності кредиторської заборгованості залежать лише від підприємств-кредиторів. На нашу думку, в Інструкції варто або передбачити можливість оформлення й передачі виписки про заборгованість як дебіторами, так і кредиторами, або закріпити можливість документального запиту виписки про кредиторську заборгованість у підприємств-дебіторів та обов'язкову відповідь на нього.

11. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств [53] – спрямовані на узагальнення у реєстрах бухгалтерського обліку (крім реєстру позабалансового обліку) методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, на накопичення аналітичних даних про склад і рух активів, капіталу і зобов'язань, доходів, витрат, фінансових результатів.

Таким чином, можемо зробити наступні висновки.

1. Незабезпеченість підприємств власними оборотними коштами викликана недоліками в управлінні заборгованістю, як дебіторською, так і кредиторською.

2. Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Критерії визнання дебіторської заборгованості аналогічні критеріям визнання, які застосовуються для всіх активів, а саме: дебіторська заборгованість визнається активом, якщо: 1) існує ймовірність

отримання підприємством майбутніх економічних вигод; 2) може бути достовірно визначена її сума. Дебітори — це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

3. Згідно з НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову і короткострокову. Довгостроковою дебіторською заборгованістю визнається заборгованість, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати балансу.

4. Поточна дебіторська заборгованість (короткострокова) — це заборгованість, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу. Особливістю визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги є те, що вона визнається одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг. Для визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги необхідно, щоб виконувалися наступні критерії визнання доходу (П(с)БО 15, п.8): - покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив); - підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами); - сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена; - є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

5. Із визначень довгострокової й поточної дебіторської заборгованості можна зробити висновок: оскільки віднесення заборгованості до поточної або довгострокової прив'язане до дати балансу, на вказану дату слід переглядати довгострокову заборгованість за окремими дебіторами за термінами її погашення. Якщо виявиться, що до терміну погашення заборгованості залишилося менше 12 місяців, таку довгострокову заборгованість слід відобразити на дату балансу як поточну.

6. Бухгалтерська класифікація дебіторської заборгованості визначена Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, а також Балансом (Звітом про фінансовий стан) за формою 1, які між собою взаємно узгоджені.

7. Основними завданнями організації обліку дебіторської заборгованості є: визначення з критеріями класифікації дебіторської заборгованості; вибір методу визначення резерву сумнівних боргів; розробка графіку документообігу для документів, що підтверджують виникнення дебіторської заборгованості, та доведення цієї інформації до виконавців; вибір облікових регістрів, в яких відображається дебіторська заборгованість, доведення цієї інформації до конкретних виконавців; організація передачі інформації з облікових регістрів до центральної бухгалтерії (головному бухгалтеру) для її відображення в звітності.

8. Головним завданням управління дебіторською заборгованістю є: сприяння зростанню обсягу продаж шляхом надання комерційного кредиту і тим самим — зростанню прибутку; підвищення конкурентоздатності за допомогою відстрочення платежів; визначення ступеня ризику несплати рахунків покупцями; розрахунок прогнозного розміру резерву сумнівних боргів; надання рекомендацій щодо зменшення кількості фактично або потенційно неплатоспроможних покупців.

РОЗДІЛ 2.

ОБЛІК В УПРАВЛІННІ ПОТОЧНОЮ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ТЗОВ «ЗЛАГОДА»

2.1. Організаційно-економічна характеристика господарства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Злагода» розташоване у с. Рукшин Хотинського району Чернівецької області, на правому березі річки Дністер, на сході району, на відстані близько 7 км від Хотина.

Суб'єкт зареєстрований 4 лютого 2000 року Хотинською районною державною адміністрацією. Підприємство є юридичною особою, з приватною формою власності, керівник – Філіпчук Валерій Іванович.

Підприємство здійснює наступні види діяльності: основний 01.11 - Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур, додаткові види діяльності:

01.24 Вирощування зерняткових і кісточкових фруктів;

01.46 Розведення свиней;

46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин;

01.47 Розведення свійської птиці;

10.12 Виробництво м'яса свійської птиці;

01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві;

49.41 Вантажний автомобільний транспорт;

77.31 Надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування.

Підприємству присвоєний ідентифікаційний код – 30769441.

Розвиток нових аграрних формувань успішно забезпечується на основі поєднання їх діяльності з концентрацією відповідних матеріальних і трудових ресурсів, матеріально-технічного постачання, технологічного обслуговування, розширення сфери комерційної діяльності з метою одержання прибутку.

Як і в більшості агроформувань Чернівецької області, колектив ТзОВ «Злагода» працює на досягнення розширеного відтворення виробництва, приділяє увагу розвитку соціальної інфраструктури, намагається дбати про кожного працівника, яких в товаристві у 2019 році нараховувалося 33, а наприкінці звітнього 2021 року – лише 20 осіб – табл. 2.1.

В тваринництві господарство представлено лише свинарством, у рослинництві - спеціалізується на вирощуванні зернових і зернобобових культур (пшениці, ячменю) та сої.

Площа сільськогосподарських угідь в господарстві на 1.01.2021 р. становить 691 га, причому всі вони зайняті під ріллею. В цілому за останні три роки забезпеченість господарства земельними ресурсами дещо зросла. Проте іншою є ситуація із забезпеченістю трудовими ресурсами. Так, середньорічна чисельність працюючих зменшилась на 13 осіб (або на 40 %), причому повністю за рахунок працівників рослинництва; площа ріллі за період 2019-2021 років зросла на 64 га.

Таблиця 2.1

Забезпеченість трудовими та земельними ресурсами ТзОВ

«Злагода»

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 до 2019 рр., +/-
Середньорічна чисельність працівників - всього, чол. в тому числі:	33	12	20	-13
рослинництва	30	10	18	-12
тваринництва	3	2	2	-1
Площа сільськогосподарських угідь, га	627	627	691	+64
в тому числі рілля	627	627	691	+64
Взята в оренду площа сільськогосподарських угідь	627	627	691	+64
в тому числі рілля, що взята на умовах оренди	627	627	691	+64

Джерело: розраховано за даними ТзОВ

Ефективність використання найважливішого аграрного ресурсу – землі - в господарстві характеризується урожайністю основних

сільськогосподарських культур (в 2020 році вона становила по ячменю ярому лише 27,66 ц/га, сої – 18 ц/га). В 2021 році в ТзОВ нараховувалося лише 71 гол. свиней, проте у порівнянні з 2019 та 2020 роками відзначаємо зростання даного показника. Середньодобовий приріст свиней у 2021 році склав 577 г.

Спеціалізація підприємства характеризує розвиток окремих галузей виробництва відповідно до ґрунтово-кліматичних і економічних умов. Дане господарство спеціалізується на вирощуванні зернових і зернобобових у рослинництві, відгодівлі свиней – у тваринництві (табл. 2.2). В цілому виробництво одних видів продукції рослинництва за період 2019-2021 років зменшилось, інших – зросло. Так, у останньому звітному році виробництво пшениці у порівнянні з 2019 роком зросло у 5 раз, хоча в 2020 році пшеницю не вирощували взагалі. Необхідно відмітити, що у господарстві зберігається тваринницька галузь, представлена, на жаль, лише свинарством. Так, за останній звітний рік ТзОВ «Злагода» реалізувало свиней на забій у живій масі лише 5 ц, хоча за попередній рік (2020-й) цей показник склав 3242 ц (що в 324 рази більше у порівнянні з обсягом 2018 року).

Таблиця 2.2

Асортимент та обсяги виробництва продукції ТзОВ «Злагода»

№ з/п	Вид продукції	Роки			Відношення 2021 до 2019 рр., %
		2019	2020	2021	
Продукція рослинництва					
1.	Пшениця, ц	1312	0	6639	в 5,1 р.б.
2.	Жито, ц	0	0	0	0,0
3.	Ячмінь, ц	180	2766	0	-
4.	Соя, ц	7810	7020	5968	76,4
5.	Кукурудза на зерно, ц	0	0	9116	-
Продукція тваринництва					
6.	Вирощування худоби та птиці (в живій вазі), ц:				
	- свиней	134	49	41	30,6

Джерело: розраховано за даними ТзОВ

Незаперечним є факт, що спеціалізація забезпечує високий рівень концентрації виробництва і ефективне використання природно-економічного потенціалу виробничих підрозділів. Тому для забезпечення органічної єдності всіх галузей підприємству необхідно надалі розвивати допоміжні галузі, диверсифікувати виробництво, аби знизити можливі ризики та ефективніше вкладати кошти, максимально розширити самозабезпечення підприємства.

Звернемо свою увагу на результати діяльності досліджуваного підприємства (табл. 2.3). За досліджуваний період обсяги реалізації продукції зазнали суттєвих змін. Так, чистий дохід від реалізації продукції збільшився у 2021 році в порівнянні з 2019 на 3240 тис. грн, або у 4,3 рази. Проте в проміжному 2020 році спостерігається незначне зниження обсягів реалізації, коли чистий дохід зменшився до 941 тис. гривень, що є найнижчим показником на протязі досліджуваного періоду. Разом з тим, в звітному році зросла і собівартість реалізованої продукції: з 1009 тис. грн. в 2019 до 3073 тис. грн. в 2021 роках. Тобто, збільшення склало 2064 тис. грн. або 3 рази. Логічно, що такі зміни призвели до суттєвого збільшення суми отриманого валового прибутку на 1176 тис. грн. (або у 83 рази).

Таблиця 2.3

Результати фінансово-економічної діяльності ТзОВ «Злагода», тис. грн.

№ з/п	Показники	Роки			Різниця 2021 до 2019 рр., +/-	Відношення 2021 до 2019 рр., %
		2019	2020	2021		
1.	Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	995	1008	5082	+4087	в 5,1 р.б.
2.	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	995	941	4235	+3240	в 4,3 р.б.
3.	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	1009	708	3073	+2064	в 3,0 р.б.
4.	Валовий прибуток (збиток)	-14	232	1162	+1176	-
5.	Фінансові результати від	-31	51	577	+608	-

	операційної діяльності					
6.	Чистий прибуток (збиток)	-31	51	577	+608	-

Джерело: розраховано за даними ТзОВ

Відповідно до зростання результативності операційної діяльності ТзОВ «Злагода» за період 2019-2021 років у 18,7 разів, фінансові результати від звичайної діяльності підприємства та сума чистого прибутку зросли за аналізований період теж – на 608 тис. грн., що є досить позитивним фактом.

Критерієм фінансового стану підприємства є його платоспроможність, тобто готовність виконати без затримки першочергові платіжні зобов'язання за рахунок наявних коштів та поточних надходжень від господарської діяльності. Підприємство вважається платоспроможним, якщо сума готівки, дебіторської заборгованості та інших легко ліквідних активів більша або дорівнює першочерговим платіжним зобов'язанням.

До платіжних засобів належать швидколіквідні активи: готівка в касі і на рахунках у банках; швидколіквідні цінні папери; строкові платежі заготівельних організацій та інших покупців; товарна сільськогосподарська і промислова продукція, на яку є попит; ліквідна дебіторська заборгованість, тобто така, що може бути погашена на день оцінки платоспроможності; запаси і витрати, якщо вони без затримки можуть бути переведені в готівку; овердрафт та ін.

До першочергових платіжних зобов'язань належать позики банків та інші позикові кошти, строк сплати яких настав; розрахунки з постачальниками, бюджетом, з робітниками і службовцями (з працівниками підприємства) та інші строкові зобов'язання. Використовуючи дані табл. 2.4, проаналізуємо динаміку основних показників платоспроможності.

Загальний коефіцієнт покриття на початку досліджуваного періоду становив 0,65 і за три роки його величина збільшилась до 1,24, що є позитивним фактом. Основним фактором, який забезпечив таке збільшення, були випереджаючі темпи збільшення поточних активів порівняно з ростом поточної заборгованості. Для кредиторів, інвесторів і постачальників така ситуація є

цілком задовільною, оскільки підприємство має значні суми вільних ресурсів, які формуються за рахунок власних джерел. Однак для підприємства значне нагромадження засобів, вилучення їх у дебіторську заборгованість не завжди бажане, оскільки знижує результативність використання активів.

Таблиця 2.4

Показники ліквідності ТзОВ «Злагода» за 2019-2021 рр.

№ з/п	Показники	Алгоритм розрахунку	Роки			Різниця 2021 до 2019 рр., +/-
			2019	2020	2021	
1.	Величина власного капіталу	Підсумок звіту про власний капітал	-53	-2	575	+628
2.	Маневреність грошових коштів	Грошові кошти / Власний капітал	0,00	-1,05	0,06	+0,06
3.	Коефіцієнт покриття загальний	Оборотні активи / Поточні зобов'язан.	0,65	0,77	1,24	+0,59
4.	Коефіцієнт поточної ліквідності	Грошові кошти та їх еквіваленти / Поточні зобов'язан.	0,00	0,00	0,03	+0,03
5.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможність)	Грошові кошти / Поточні зобов'язання	0,00	0,00	0,03	+0,03
6.	Частка оборотних коштів у активах	Оборотні активи / Всього активів	0,54	0,61	0,69	+0,15
7.	Частка запасів у оборотних активах	Запаси / Оборотні активи	0,84	0,87	0,87	+0,03

Джерело: розраховано за даними ТзОВ

Коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2019 році становив 0, а у 2021— 0,03 п. Теоретично вважається, що достатнім значенням для коефіцієнта терміновості є 0,2, оскільки не всі кредитори одночасно пред'являють свої вимоги. Однак величина показника на кінець аналізованого періоду дуже низька і свідчить про те, що швидколіквідними активами підприємство може покрити лише 3 відсотки платіжних вимог. Дане зниження коефіцієнта терміновості пов'язане як із зменшенням готівки, так і зі зростанням залучених коштів, причому перших випереджаючими темпами.

Оцінка фінансового стану на основі показників, на величину яких впливає сума дебіторської заборгованості, повинна бути продумана і тому, що збільшується період інкасації дебіторської заборгованості.

Фінансовий стан підприємства багато в чому залежить від його здатності одержувати необхідний прибуток. Керівництво підприємства має значну свободу в регулюванні величини фінансових результатів. Так, виходячи з прийнятої фінансової стратегії, підприємство має можливість збільшувати або зменшувати величину балансового прибутку за рахунок вибору того чи іншого способу оцінки майна, порядку його списання чи реалізації, встановлення строку використання і т. п. На величину фінансового результату впливають такі облікові операції:

- вибір способу нарахування амортизації основних засобів;
- вибір способу оцінки матеріалів, зокрема тих, що списують на собівартість виробленої продукції і відпущених для продажу;
- визначення способу нарахування зносу на малоцінні і швидкозношувані предмети при введенні їх в експлуатацію;
- порядок віднесення на собівартість реалізованої продукції окремих витрат;
- склад витрат, які відносяться безпосередньо на собівартість конкретного виду продукції;
- склад накладних витрат та спосіб їх розподілу тощо.

Результативність діяльності підприємства оцінюють за допомогою абсолютних і відносних показників. За показниками першої групи аналізують динаміку різних показників прибутку за ряд років. Друга група показників менше залежить від інфляції, ніж перша, і в сучасних умовах використовується ширше. Їх розраховують відношенням прибутку до вкладеного капіталу (власного, інвестованого, залученого тощо).

Аналіз даних таблиці 2.5 показує, що величина коефіцієнта концентрації власного капіталу у ТзОВ є досить незначною – (-0,03) та 0,27

п. у 2019 та 2021 роках відповідно, звідки можна зробити висновок — майже все майно підприємства сформовано за рахунок позикових джерел коштів. Протягом досліджуваного періоду для підприємства характерною є суттєва зміна значення коефіцієнта фінансової залежності – з -31,6 до 3,75 на кінець 2021 року, що на 35,35 п. більше у порівнянні з 2019 роком. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу зменшився за аналізований період на 4 п., а довгострокового залучення позикових коштів протягом досліджуваного періоду знизився на 94 пункти, оскільки підприємство суттєво збільшило власний капітал.

Таблиця 2.5

Показники фінансової стійкості ТзОВ «Злагода», 2019-2021 рр.

№ з/п	Показники	Порядок розрахунку	Роки			Різниця 2021 до 2019 рр., +/-
			2019	2020	2021	
1.	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	(Вартість ОЗ - сума амортизації) / Вартість майна підприємства за підсумком балансу	0,43	0,35	0,28	-0,15
2.	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	Власний капітал / Активи	-0,03	0,00	0,27	+0,30
3.	Коефіцієнт фінансової залежності	Активи / Власний капітал	-31,60	-932,11	3,75	+35,35
4.	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	Залучений капітал / Всього коштів підприємства	0,16	0,15	0,12	-0,04
5.	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових засобів	Довгострокові зобов'язання / (Довгострокові зобов'язання + Власний капітал)	1,25	1,01	0,31	-0,94

Джерело: розраховано за даними ТзОВ

Економічний зміст нижченаведених показників (їх прийнято називати рентабельністю) полягає в тому, що вони характеризують прибуток, який отримують з кожної грошової одиниці засобів (власних або залучених),

вкладених у підприємство. Аналіз динаміки основних показників зробимо за даними таблиці 2.6.

За показником рентабельності продажу робимо висновок, що після вирахування з отриманого доходу всіх витрат у 2021 році залишається 0,23 грн. прибутку від кожної гривні продажу (у 2019 та 2020 роках – 3 копійки збитку та 1,51 грн. прибутку відповідно). Рентабельність капіталу (інша назва цього показника – коефіцієнт "прибуток/капітал") характеризує ефективність використання підприємством власного капіталу. Наведені показники засвідчують зростання рентабельності власного капіталу – на 0,42 п., а от зростання коефіцієнта "прибуток/весь капітал" засвідчує збільшення рівня рентабельності всього капіталу у звітному році порівняно з базисним на 59 відсотків.

Таблиця 2.6

Динаміка показників рентабельності ТЗОВ «Злагода»

№ з/п	Показники	Порядок розрахунку	Роки			Різниця 2021 до 2019 рр., +/-
			2019	2020	2021	
1.	Рентабельність продажу	Прибуток від реалізації продукції / Виручка від реалізації	-0,03	1,51	0,23	+0,26
2.	Рентабельність основної діяльності	Прибуток від реалізації продукції / Витрати виробництва	-0,01	-0,04	0,38	+0,39
3.	Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал	0,58	16,32	1,00	+0,42
4.	Період окуп-ності власного капіталу	Власний капітал / Чистий прибуток	1,71	0,06	1,00	-0,71
5.	Рентабельність усього капіталу підприємства	Загальний прибуток / Підсумок балансу	-1,32	-1,22	-0,73	+0,59
6.	Рентабельність перманентного (змінного капіталу)	Загальний прибуток / Підсумок I розділу пасиву балансу	41,57	1132,58	-2,74	-44,31

Джерело: розраховано за даними ТЗОВ

Далі визначимо динаміку оборотності запасів і дебіторської заборгованості шляхом розрахунку відносних показників: коефіцієнта оборотності запасів, коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, інших (табл. 2.7).

Коефіцієнт оборотності запасів дає можливість встановити швидкість обороту запасів для забезпечення виконання завдання з продажу (реалізації) готової продукції (товарів, робіт, послуг). Чим більше значення цього коефіцієнта, тим вищий рівень оборотності запасів, що позитивно відображається на забезпеченні обсягу реалізації продукції.

Таблиця 2.7

Показники ділової активності ТзОВ «Злагода»

№ з/п	Показники	Порядок розрахунку	Роки			2021 до 2019 рр., +/-
			2019	2020	2021	
1.	Оборотність капіталу	Чиста виручка від реалізації / Підсумок балансу	0,59	0,53	1,97	+1,38
2.	Оборотність мобільних засобів	Чиста виручка від реалізації / Підсумок I та II розділів активу балансу	0,59	0,53	1,97	+1,38
3.	Оборотність матеріальних оборотних засобів	Чиста виручка від реалізації / Підсумок II розділу активу балансу	1,11	0,87	2,86	+1,75
4.	Оборотність готової продукції	Чиста виручка від реалізації / Готова продукція	9	2	4235	+4226
5.	Оборотність дебіторської заборгованості	Виручка від реалізації / Дебіторська заборгованість	14	14	72	+58
6.	Середній строк обороту дебіторської заборгованості	360*Дебіторська заборгованість / Виручка від реалізації	26	25	5	-21
7.	Оборотність кредиторської заборгованості	Виручка від реалізації / Кредиторська заборгованість	12	13	73	+61
8.	Середній строк обороту кредиторської заборгованості	360*Кредиторська заборгованість / Виручка від реалізації	30	27	5	-25

9.	Фондовіддача необоротних активів	Виручка від реалізації / Необоротні активи	1,28	1,47	7,57	+6,29
10.	Оборотність власного капіталу	Виручка від реалізації / Власний капітал	-19	-531	9	+28

Джерело: розраховано за даними ТзОВ

Так, оборотність готової продукції у ТзОВ «Злагода» у 2019 році складала 9 п., проте у 2020 році значення показника знизилось до 2 об. відповідно. За 2021 рік оборотність готової продукції зросла аж до 4235 об, що можна пояснити в основному зменшенням обсягів готової продукції. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки оборотів здійснено за рік коштами, вкладеними у розрахунки. У даному випадку чим більша кількість оборотів, тим швидше підприємство отримує кошти від своїх боржників (дебіторів). Значення цього коефіцієнта значно зросло – із 14 до 72 п. у 2019 та 2021 роках відповідно. За допомогою цього показника можна розрахувати так званий «період інкасації», тобто час, протягом якого дебіторська заборгованість обернеться на грошові кошти. Для цього тривалість звітного періоду (1 рік) розділимо на коефіцієнт оборотності. Такий період інкасації, тобто, час очікування підприємством одержання грошей від дебіторів становив 26 днів у 2019 році та лише 5 днів у 2021 році відповідно.

Якщо підприємство не може забезпечити самофінансування, воно змушене взяти кредит. Тому кредиторська заборгованість показує тимчасове залучення в оборот кредитів на умовах їх повернення. Однак, якщо термін погашення кредитів перевищуватиме строк погашення дебіторської заборгованості, то зростання кредиторської заборгованості випереджатиме зростання дебіторської, що призведе до погіршення фінансового стану підприємства.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості за даними ТзОВ складав 12 та 73 п. відповідно у 2019 та 2021 роках. Розділивши тривалість

звітнього періоду (року) на цей коефіцієнт, одержимо середню кількість днів для оплати рахунків кредиторів. У нашого підприємства це займало, в середньому, 30, 27 та 5 днів у 2019, 2020 та 2021 роках відповідно. Такі дані свідчать про покращення розрахункової дисципліни стосовно погашення поточних зобов'язань у досліджуваному підприємстві.

На підприємстві для розподілу обов'язків між працівниками передбачено посадові інструкції, в яких зазначено права та обов'язки кожного працівника.

У ТзОВ «Злагода» застосовується ручна форма обліку з використанням окремих елементів автоматизованої системи обліку.

Головними регістрами для ведення синтетичного обліку є журнали-ордери у розрізі рахунків. Вони побудовані наступним чином: дебетова частина журналу ордеру відображається у Відомості до журналу-ордеру по рахункам, а кредитова у Журналі-ордері по рахунку. Ці журнали побудовані за кредитовою ознакою, тобто кредитові обороти по рахункам збираються в одному журналі, а дебетові обороти по рахунках знаходять відображення в різних журналах. Дані первинних документів накопичуються в хронологічному порядку.

2.2. Організація первинного, синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з дебіторами

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість і її розкриття у фінансових звітах визначає НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [19].

Підставою для відображення дебіторської та кредиторської заборгованості в бухгалтерському обліку є господарські договори та первинні документи, що засвідчують факт здійснення господарської операції.

Організуючою ланкою організації документування операцій з дебіторською заборгованістю є графік (табель-графік) документообігу.

Основні документи з виникнення та погашення дебіторської заборгованості наведені в табл. 2.8, а структура організації синтетичного та аналітичного обліку за розрахунками з покупцями і замовниками - на рис. 2.1.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг і оцінюється за первісною вартістю.

Таблиця 2.8

Документування операцій з дебіторською заборгованістю

№ з/п	Вид дебіторської заборгованості	Документи, що підтверджують операцію
1.	Векселі одержані	Вексель, акт прийому-передачі векселя
2.	Розрахунки за виданими авансами	Платіжне доручення, виписка банку
3.	Розрахунки з вітчизняними покупцями	Накладна, рахунок-фактура, рахунок, акт виконаних робіт, послуг, товарно-транспортна накладна
4.	Резерв сумнівних боргів, безнадійна заборгованість	Бухгалтерська довідка - розрахунок, договір, копії рішень про банкрутство, ліквідацію підприємств та інші
5.	Розрахунки з підзвітними особами	Авансовий звіт з документами-чеки, квитанції, посвідчення про відрядження, проїзні документи, прибуткові та видаткові касові ордери
6.	Розрахунки за нарахованими доходами	Бухгалтерська довідка-розрахунок
7.	Розрахунки за претензіями	Претензія, акт приймання вантажу, рішення судових органів, письмова згода постачальника на пред'явлену претензію
8.	Розрахунки з іншими дебіторами	Прибутковий касовий ордер, видатковий касовий ордер

Джерело: [1]

За чистою реалізаційною вартістю включається до підсумку балансу поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу). Для

визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється резерв сумнівних боргів.

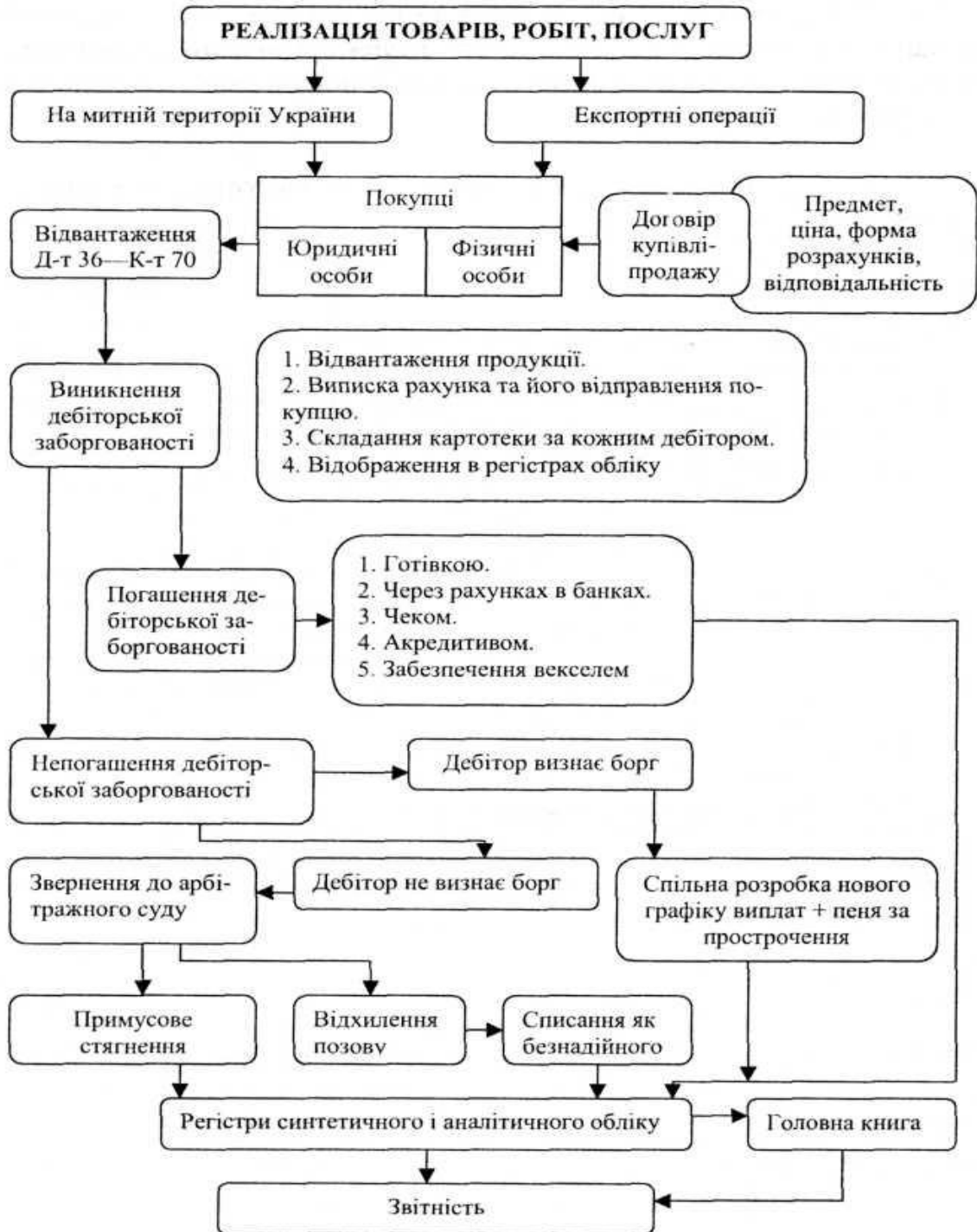

Рис. 2.1. Загальна схема організації бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками

Джерело: [38]

Наприклад, підприємство досить часто відпускає власну продукцію, товари, роботи, послуги на умовах наступної оплати. Тобто, підприємство йде на певний ризик для того, щоб збільшити обсяг своєї реалізації в умовах конкуренції, по суті надаючи своїм покупцям комерційний кредит. У таких умовах завжди залишається ймовірність того, що оплата від покупця не надійде. Водночас, відповідно до принципу нарахування, в момент відвантаження товарів (продукції), виконання робіт або надання послуг підприємство визнає дохід від їх реалізації. У цьому випадку дебіторська заборгованість оцінюється за первісною вартістю. Однак, у дохід включаються також борги, що, ймовірно, ніколи не будуть оплачені. Це призводить до того, що реальний дохід, який отримає підприємство в майбутньому, буде меншим на суму зазначених боргів.

Враховуючи принцип обачності, згідно з яким не можна завищувати доходи, на дату балансу поточна дебіторська заборгованість має бути відображена за чистою реалізаційною вартістю, яка являє собою різницю між первісною вартістю поточної дебіторської заборгованості і сумою резерву сумнівних боргів. Оцінку поточної дебіторської заборгованості в момент визнання та на дату балансу можна представити формулами:

$$\begin{array}{l}
 \text{В момент визнання} \implies \text{Первісна вартість} = \text{Сума одержаного доходу} - \text{торгові знижки} - \text{вартість повернутих товарів;} \\
 \\
 \text{На дату складання балансу} \implies \text{Чиста реалізаційна вартість} = \text{Сума поточної дебіторської заборгованості} - \text{резерв сумнівних боргів.}
 \end{array}$$

Рис. 2.2. Порядок оцінки поточної дебіторської заборгованості

Джерело: сформовано автором на основі [23]

Будь-яка заборгованість, як довгострокова, так і поточна, у певний момент може бути визнана підприємством безнадійною. Щоб визнати в

бухгалтерському обліку дебіторську заборгованість безнадійною досить, щоб була виконана одна з таких умов:

- закінчився строк позовної давності (3 роки);
- існує впевненість у тому, що боржник не погасить свою заборгованість.

Поняття «впевненість» у Національних стандартах обліку і звітності не визначене, але можна передбачити, що коли підприємство-боржник оголошене банкрутом, то підприємство-кредитор може списати його заборгованість як безнадійну, знаючи, що майна банкрута не вистачить для погашення заборгованості.

Безнадійна дебіторська заборгованість в момент її визнання списується за рахунок резерву сумнівних боргів, який формується на дату балансу на підставі даних бухгалтерського обліку минулих звітних періодів. При створенні резерву сумнівних боргів збільшуються інші витрати операційної діяльності, а списання безнадійної заборгованості відбувається не за рахунок зменшення раніше нарахованого доходу, а за рахунок зменшення резерву сумнівних боргів.

Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої створення резерву сумнівних боргів не передбачено, у разі визнання її безнадійною списується з балансу з відображенням у складі інших операційних витрат.

Резерв сумнівних боргів нараховується для того, щоб показати частину дебіторської заборгованості, яка класифікується як «сумнівна» і виділити її із загального розміру дебіторської заборгованості.

Резерв сумнівних боргів визначають одним з двох методів (п.8 НП(С)БО 10):

- застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;
- застосування коефіцієнта сумнівності [19].

Перший метод є більш об'єктивним, оскільки дозволяє визначити величину резерву сумнівних боргів залежно від ступеня платоспроможності

кожного окремого дебітора. У даному випадку можна вибрати декілька варіантів:

- відносити в резерв сумнівних боргів дебіторську заборгованість у випадку, якщо підприємство-боржник знаходиться у стадії ліквідації або банкрутства;

- відносити в резерв сумнівних боргів дебіторську заборгованість після закінчення певного періоду часу (90 і більше днів);

- відносити в резерв сумнівних боргів дебіторську заборгованість внаслідок отримання інформації про платоспроможність того або іншого дебітора на підставі розрахунку коефіцієнтів платоспроможності.

Цей метод можуть застосовувати тільки ті підприємства, які мають незначну кількість дебіторів, оскільки в цьому разі можна отримати об'єктивну інформацію відносно їх платоспроможності.

Облік розрахунків з покупцями і замовниками здійснюється в Журналі 3 і Відомостях аналітичного обліку 3.1 - 3.6.

У розділі 1 Журналу 3 зображуються обороти за кредитом рахунків 34, 36, 37, 38.

Записи в Журналі 3 здійснюються на основі підсумкових даних Відомостей 3.1 - 3.6 і первинних документів. Відомості аналітичного обліку 3.1, 3.2, 3.5 підприємства можуть вести для окремих субрахунків 36, 37 з подальшим включенням таких відомостей в Журнал 3.

Відомість 3.1 призначена для аналітичного обліку розрахунків з покупцями і замовниками за відвантажену продукцію, товари, роботи і послуги. Підсумки граф 13 - 20 (рядок "Всього по рах. 36") цієї Відомості переносяться в гр. 5 р. I Журналу 3.

Відомість 3.2 призначена для аналітичного обліку поточної дебіторської заборгованості (з підзвітними особами, за авансами виданим, за претензіями). У Відомості 3.2 для обліку розрахунків за кожним дебітором відводиться необхідна кількість рядків. Сальдо визначається за кожним

дебітором і також переноситься в графи 5 і 6 Відомостей 3.2 на наступний місяць. Підсумки граф

16 - 21 (стор. "Всього по рахунку 37") цієї Відомості переносяться до гр. 6 р. I Журналу 3.

Відомість 3.4 призначена для аналітичного обліку заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за товари, роботи, послуги, яка забезпечена отриманими векселями.

Відомість 3.5 призначена для аналітичного обліку внутрішніх, внутрішньогосподарських розрахунків, розрахунків за нарахованими відсотками, за авансами отриманими.

Для обліку розрахунків із дебіторами (дебіторської заборгованості) призначено рахунки синтетичного обліку 34 «Короткострокові векселі одержані» (активний), 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами» (активні або активно-пасивні) та пасивний рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів» [28].

Пов'язаними сторонами вважаються:

1) підприємства, які перебувають під контролем або суттєвим впливом інших осіб;

2) підприємства і фізичні особи, які прямо або опосередковано здійснюють контроль над підприємством або суттєво впливають на його діяльність, а також близькі члени родини такої фізичної особи.

Перелік пов'язаних сторін визначається підприємством, враховуючи сутність відносин, а не лише юридичну форму (превалювання сутності над формою). Відносини між пов'язаними сторонами — це, зокрема, відносини: материнського (холдингового) і його дочірніх підприємств; спільного підприємства і контрольних учасників спільної діяльності; підприємства-інвестора і його асоційованих підприємств; підприємства і фізичних осіб, які здійснюють контроль або мають суттєвий вплив на це підприємство, а також відносини цього підприємства з близькими членами родини кожної такої фізичної особи; підприємства і його керівника та інших осіб, які належать до

провідного управлінського персоналу підприємства, а також близьких членів родини таких осіб.

Організацію аналітичного обліку розрахунків з дебіторами, що має забезпечуватися підприємством, показано попередньо.

Визнання дебіторської заборгованості при реалізації товарів.

Відомо, що в основу вітчизняного бухгалтерського обліку, що ґрунтується на міжнародних стандартах, покладено принцип нарахування. Тобто, доходи від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визнаються після їх відповідного нарахування (на підставі первинних документів про відвантаження товарів, виконання робіт, послуг). Під час нарахування доходів від реалізації товарів, робіт, послуг визнається дебіторська заборгованість (п. 6 НП(С)БО 10) [19].

Отже, реалізація товарів, робіт послуг, незалежно від характеру розрахунків між сторонами, має визначатися за кредитом рахунка 70 у дебет відповідного субрахунка обліку дебіторської заборгованості. Як правило, дебетується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» (Д-т 36, К-т 70). Якщо йдеться про реалізацію продукції (товарів, робіт, послуг) пов'язаним сторонам, — це може відображатися в обліку записом Д-т 682 К-т 70. Хоча в Інструкції №291 до рахунка 682 сказано, що «на субрахунку 682 «Внутрішні розрахунки» ведеться облік всіх видів поточних розрахунків з дочірніми і асоційованими підприємствами», а це не повний перелік можливих пов'язаних осіб, проте, застосування цього субрахунка в цьому випадку можливе за аналогією [28].

Засади обліку авансів.

Якщо підприємство реалізує товари, роботи, послуги за передоплатою, — покупець (замовник), що сплатив кошти, з моменту отримання підприємством передоплати (авансу), по суті, виступає кредитором, і лише після відвантаження товарів, виконання робіт, послуг відбувається погашення кредиторської заборгованості.

За логікою національних стандартів та відповідно до плану рахунків, одержані аванси треба відображати в обліку не за кредитом рахунка 36, який за своєю сутністю є активним (а тому проведення Д-т 30, 31 К-т 36 при одержанні авансу є неправильним), а за кредитом субрахунка 681 «Розрахунки за авансами одержаними» (Д-т 30, 31 К-т 681). І лише після відвантаження товару, виконання робіт, послуг та відображення у загальному порядку дебіторської заборгованості одержаний раніше аванс спрямовується на зарахування дебіторської заборгованості, що виникла (Д-т 681 К-т 36).

Аналогічно слід вчиняти і з авансами, виданими постачальникам чи підрядникам як передоплата за товари роботи, послуги. Під час їх видачі роблять запис у дебет субрахунка 371 «Розрахунки за виданими авансами» в кореспонденції з кредитом субрахунків 30, 31. Після отримання товарів, робіт, послуг від постачальників чи підрядників субрахунок 371 кредитується (Д-т 63, К-т 371).

Доцільність окремого обліку авансів.

Ми вважаємо, що застосування субрахунків обліку авансів є обґрунтованим з огляду на доцільність однакового відображення в обліку однакових операцій. Це може бути необхідно і з метою належного та однакового відображення у бухгалтерському обліку операцій з нарахування податкових зобов'язань та податкового кредиту з ПДВ (таблиця 2.9). Саме в такий спосіб у таблиці на прикладі господарської операції з виконання робіт (надання послуг) у виконавця й оприбуткування та оплати за них у замовника показано відповідно бухгалтерський та податковий облік розрахунків з покупцями та замовниками (для виконавця – таблиця 2.9).

Якщо дебетовий залишок за рахунком 63 і допускається Інструкцією №291 [28], то згідно з листом Мінфіну України від 04.07.2007 р. №31-34000-10/23-4359/4736 рахунок синтетичного обліку 36 є активним. У разі виникнення кредитового сальдо за цим рахунком підприємство списує його на рахунок 68 з перенесенням відповідної інформації до реєстрів аналітичного обліку. Тож якщо, наприклад, рахунок 36 використовується

виключно як активний, то сальдо на ньому на дату балансу відображає повну суму заборгованості покупців за відвантажені товари, виконані роботи, послуги. На нашу думку, відповідні проведення за субрахунками обліку авансів слід здійснювати не під час складання звітності на дату балансу, а в момент виникнення заборгованості.

Таблиця 2.9

Бухгалтерський та податковий облік розрахунків із покупцями та замовниками

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік	
		Д-т	К-т
1.	Відображено підписаний акт виконаних робіт (наданих послуг) або рахунок-фактура, з ПДВ	361	703
2.	У складі ПЗ нараховано суму ПДВ, виписано податкову накладну	703	641/ПДВ
3.	Отримано на поточний рахунок оплату за надані послуги (виконані роботи), з ПДВ	311	361
4.	Отримано аванс на надання послуг (виконання робіт), з ПДВ	311	681
5.	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ, виписано податкову накладну	643	641/ПДВ
6.	Відображено підписаний акт виконаних робіт (наданих послуг) або рахунок-фактуру, з ПДВ	361	703
7.	Відображено ПДВ у складі податкових зобов'язань	703	643
8.	Зараховано сплачений аванс в оплату за роботи (послуги), з ПДВ	681	361

Джерело: за даними [64]

Сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів, відображається у статті «Дебіторська заборгованість за виданими авансами» (рядок 1130) [40].

Недопустимість згортання сальдо.

Деякі підприємства (особливо ті, на яких автоматизовано бухгалтерський та податковий облік з ПДВ і податку на прибуток), вважають за доцільне не використовувати субрахунки обліку авансів, а обліковувати їх за відповідними рахунками синтетичного обліку, на яких обліковуються розрахунки з певними дебіторами (наприклад, 36, 63).

У таких випадках підприємства повинні забезпечити ведення обліку розрахунків із контрагентами із застосуванням розгорнутого сальдо на рахунках 36 і 63. Тобто, всі залишки за дебетом рахунка 36 та за дебетом рахунка 63 потрапляють в актив балансу, а всі залишки за кредитом цих рахунків — у пасив.

Оскільки національні стандарти не передбачають згортання дебіторської заборгованості із зобов'язаннями навіть у випадках, коли йдеться про одного і того самого контрагента (адже строки чи інші особливості погашення відповідної заборгованості можуть бути різними), то навіть дебіторська та кредиторська заборгованість одного контрагента має відображатися у балансі розгорнуто: заборгованість перед контрагентом — у пасиві, заборгованість контрагента — в активі (приклад).

Наприклад, станом на 31 березня у ТзОВ "Злагода" обліковується дебіторська заборгованість ПрАТ «Альфа» (непов'язана сторона) за поставлені з відстроченням платежу товари на суму 360000 грн з ПДВ. При цьому ТзОВ 24 березня отримало від ПрАТ «Альфа» аванс на поставку нової партії товару на суму 600000 грн з ПДВ, яку заплановано поставити у квітні поточного року.

Незалежно від того, чи використовуються на підприємстві субрахунки обліку авансів, у балансі станом на 31 березня розрахунки з ПрАТ «Альфа» мають бути показані розгорнуто:

- в активі - рядок 1125 - 360000 грн;
- у пасиві - рядок 1615 - 600000 грн.

Відображення дебіторської заборгованості за чистою реалізаційною вартістю.

Згідно з пп. 2.33 Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності від 28 березня 2013 року [40], показники дебіторської заборгованості наводяться у балансі за вартістю, яка визначається згідно з Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10

«Дебіторська заборгованість», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 08 жовтня 1999 року №237 [19].

До речі, НП(С)БО 10 не передбачає можливості нестворення резерву сумнівних боргів. Якщо ж підприємство, наприклад, обрало метод застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості при нарахуванні резерву, і сумнівної заборгованості немає, по суті, підприємство такого резерву не нараховує, і в балансі його сума не наводиться. Проте при цьому слід мати на увазі, що користувачі повинні розцінювати показники балансу цього підприємства як такого, на якому сумнівної заборгованості немає. У цьому випадку, якщо підприємство має сумнівну заборгованість, але не відображає в обліку і звітності відповідний резерв, — воно вносить до фінансової звітності неправдиву інформацію.

У примітках до фінансової звітності наводиться така інформація:

1. Перелік дебіторів і суми довгострокової дебіторської заборгованості.
2. Перелік дебіторів і суми дебіторської заборгованості пов'язаних сторін, з виділенням внутрішньогрупового сальдо дебіторської заборгованості.
3. Склад і суми статті балансу «Інша дебіторська заборгованість».
4. Метод визначення величини резерву сумнівних боргів.
5. Сума поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги в розрізі її класифікації за строками непогашення.
6. Залишок резерву сумнівних боргів за кожною статтею поточної дебіторської заборгованості, його утворення та використання у звітному році.

2.3. Автоматизація обліку розрахунків

Одним із програмних продуктів для ведення обліку агропідприємств є MASTER:Агро, створений для українського ринку та відповідає чинному законодавству України. Доступний у хмарному та стаціонарному рішеннях, передбачає автоматизацію таких об'єктів обліку (ділянок):

- "Банк і каса" - операції з грошовими коштами та їх еквівалентами, інтеграція з системою «Клієнт-Банк».
- "Продажі" - облік розрахунків із замовниками.
- "Покупки" - облік розрахунків із постачальниками.
- "Склад" - облік, надходження та списання ТМЦ і МШП.
- "Виробництво" - облік фактичних витрат у розрізі аналітик, автоматичний розподіл ТЗ і ЗВ витрат.
- "ОЗ і НМА" - облік надходження, амортизації, вибуття ОЗ; виконання переоцінки й індексації, облік ремонтів і модернізації ОЗ.
- "Операції" - закриття рахунків у кінці року та кварталу.
- "Звіти" - всі стандартні аналітичні форми бухгалтерської звітності й автоматичне формування фінансової звітності.
- "Кадри" - ведення особових карток співробітників, штатний розпис, накази, відомості про стаж, пільги, відпустки та лікарняні.
- "Зарплата" - нарахування та утримання заробітної плати, відпусток, лікарняних. Ведення табеля обліку робочого часу та формування звітності.
- "Довідники" - загальносистемні, користувачькі довідники.
- "Адміністрування" - налаштування інтерфейсу, управління доступом, обслуговування інформаційної бази.

Дане програмне забезпечення містить такі модулі:

Рослинництво, Тваринництво, Транспорт, Оренда землі.

Додатковим функціоналом є: Техніко-економічні показники, Тік, Агрономія, Оперативний склад, Мобільна інвентаризація, Елеватор, а також MASTER:Updater на 12 місяців - додаток для автоматичної інсталяції оновлень.

Поряд з цим, можна запропонувати ТзОВ «Злагода» дешевший варіант програмного забезпечення, що має також ряд переваг та може використовуватись (з окремими налаштуваннями) цим підприємством.

"Бухгалтерія 2.1" є готовим інструментом для вирішення всіх завдань, що стоять перед бухгалтерською службою підприємства, якщо бухгалтерська служба повністю відповідає за облік на підприємстві, включаючи, наприклад, виписку первинних документів, облік продажів тощо. Це прикладне рішення також можна використовувати виключно для ведення бухгалтерського та податкового обліку, а завдання автоматизації інших служб, наприклад, відділу продажів, вирішувати спеціалізованими конфігураціями або іншими системами. Програмний продукт "Бухгалтерія 2.1" призначений для автоматизації бухгалтерського і податкового обліку, зокрема й підготовки обов'язкової (регламентованої) звітності, в організаціях, що здійснюють будь-які види комерційної діяльності, зокрема й виробництво. Бухгалтерський та податковий облік ведеться відповідно до чинного законодавства України.

До складу "Бухгалтерії 2.1" включено план рахунків бухгалтерського обліку, що відповідає Наказу Міністерства Фінансів України "Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку і Інструкції про його використання" від 30 листопада 1999 р. №291. Склад рахунків, організація аналітичного, валютного, кількісного обліку на рахунках відповідають вимогам законодавства щодо ведення бухгалтерського обліку та відображення даних у звітності. За необхідності користувачі можуть самостійно створювати додаткові субрахунки і розрізи аналітичного обліку.

Облік "від документа" та типові операції. Основним способом відображення господарських операцій в обліку є введення документів конфігурації, що відповідають первинним бухгалтерським документам. Крім того, допускається безпосереднє введення окремих проводок. Для групового введення проводок можна використовувати типові операції – простий інструмент автоматизації, який користувач може легко і швидко налаштувати.

За допомогою "Бухгалтерії 2.1" можна вести бухгалтерський та податковий облік господарської діяльності кількох організацій. Облік для

кожної організації можна вести в окремій інформаційній базі. Водночас "Бухгалтерія 2.1" надає можливість ведення бухгалтерського та податкового обліку кількох організацій у загальній інформаційній базі (в цьому випадку в ролі окремих організацій можуть виступати фізичні особи – підприємці). Це зручно, якщо їх господарська діяльність тісно пов'язана між собою: можна використовувати загальні списки товарів, контрагентів (ділових партнерів), співробітників, складів (місць зберігання) тощо, а обов'язкову звітність формувати окремо.

За замовчуванням, в документах не відображається поле «Організація». Якщо в довідник «Організації» внести понад одну організацію, то поле автоматично з'явиться в усіх документах.

Облік товарів, матеріалів і готової продукції реалізовано згідно П(С)БО 9 "Запаси" і методичних вказівок з його застосування. За складами можна вести кількісний або кількісно-сумовий облік. У першому випадку оцінка товарів і матеріалів для цілей бухгалтерського обліку не залежить від того, з якого складу вони отримані. Складський облік можна відключити, якщо у ньому немає необхідності.

В "Бухгалтерії 2.1" реєструються дані інвентаризації, які автоматично звіряються з даними обліку. На підставі інвентаризації виявляються надлишки і списуються недостачі.

Для кожного складу може бути визначено матеріально відповідальну особу. Водночас для одного складу може бути призначено одну відповідальну особу. Історія призначення відповідальних осіб зберігається. Інвентаризацію запасів можна зробити як за складом, так і за матеріально відповідальною особою.

Автоматизовано облік операцій надходження та реалізації товарів і послуг. Під час продажу товарів виписуються рахунки на оплату, оформляються накладні та податкові накладні.

Для роздрібною торгівлі підтримується як оперативне відображення роздрібною реалізації, так і відображення продажів за результатами

інвентаризації. Товари в роздрібі можуть враховуватися за цінами покупки або продажу. Нараховується акцизний податок з реалізації підприємствами роздрібною торгівлю підакцизних товарів. Автоматизовано відображення повернень товарів від покупця і постачальнику.

В "Бухгалтерії 2.1" підтримується використання декількох типів цін, наприклад: "гуртова", "дрібногуртова", "роздрібна", "закупівельна" та інші. Це спрощує відображення операцій надходження і реалізації.

Автоматизовані операції з обліку зворотної багатооборотної тари. Враховано специфіку оподаткування таких операцій і розрахунків з постачальниками і покупцями.

Реалізовано облік руху готівкових та безготівкових коштів і валютних операцій. Підтримується введення і друк платіжних доручень, прибуткових та видаткових касових ордерів. Автоматизовані операції розрахунків з постачальниками, покупцями та підзвітними особами, внесення готівки на банківський рахунок й отримання готівки за грошовим чеком, придбання і продаж іноземної валюти, виплати (перерахування) заробітної плати, перерахування податків і внесків із заробітної плати. Під час відображення операцій суми платежів автоматично розбиваються на аванс і оплату. На підставі касових документів формується касова книга встановленого зразка.

Облік розрахунків з постачальниками і покупцями можна вести в гривнях і іноземній валюті. Курсові різниці з кожної операції розраховуються автоматично. Розрахунки з контрагентами можна вести за договором у цілому або із вказівкою конкретних документів розрахунків. Спосіб ведення розрахунків визначається окремо для кожного договору.

Автоматизовані розрахунок собівартості продукції і послуг, що випускаються основним і допоміжним виробництвом, облік переробки давальницької сировини. Протягом місяця облік випущеної готової продукції ведеться за плановою собівартістю. Наприкінці місяця розраховується фактична собівартість випущеної продукції і наданих послуг.

В "Бухгалтерії 2.1" ведеться облік руху персоналу, включаючи облік

співробітників за основним місцем роботи і за сумісництвом, зокрема внутрішнім. Забезпечується формування типових форм за трудовим законодавством. Опція спрощеного кадрового обліку передбачає внесення інформації (місце роботи співробітника, плановий оклад, тощо) безпосередньо в картку співробітника. Можна не створювати кадрові документи. Але у разі ведення спрощеного обліку не підтримується зберігання історії введених змін.

В "Бухгалтерії 2.1" підтримуються такі схеми оподаткування:

- податок на прибуток і податок на додану вартість;
- податок на прибуток без податку на додану вартість;
- єдиний податок і податок на додану вартість;
- єдиний податок без податку на додану вартість;
- єдиний податок для суб'єктів підприємницької діяльності-фізичних осіб.

"Бухгалтерія 2.1" дозволяє формувати і реєструвати всі необхідні податкові документи: податкові накладні, додатки до них.

У конфігурації реалізовано дві методики розрахунку податкової бази ("першої події") з ПДВ: оперативний розрахунок при проведенні документів і відкладене визначення податкових зобов'язань/кредиту в кінці періоду. Для контролю коректності податкового кредиту, показаного при надходженні, ведеться облік запасів в розрізі податкових призначень їх придбання.

"Бухгалтерія 2.1" підтримує облік за спрощеною системою оподаткування. Програма дозволяє реєструвати доходи і витрати (за необхідності) юридичних і фізичних осіб – платників єдиного податку. Автоматично формуються "Книга обліку доходів (доходів і витрат) для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності", а також Декларації платників Єдиного податку – юридичних та фізичних осіб.

Автоматизовані регламентні операції, що виконуються по закінченні періоду, у тому числі переоцінка валюти, списання витрат майбутніх періодів, визначення фінансових результатів і інші.

До складу "Бухгалтерії 2.1" входить набір довідок-розрахунків, що відображають розрахунки, пов'язані з проведенням регламентних операцій по закриттю місяця: "Розподіл непрямих витрат", "Переоцінка валютних коштів" та інші.

Експрес-перевірка ведення обліку допомагає користувачеві в будь-який момент отримати зведену і деталізовану інформацію про коректність даних.

Всі перевірки об'єднані в групи:

- положення облікової політики;
- аналіз стану бухгалтерського обліку;
- операції по касі;
- облік ПДВ;
- облік виробничих операцій;
- визначення фінансових результатів.

Конфігурація інтегрована з сервісом здачі електронної звітності "FREDO Звіт". Сервіс "FREDO Звіт" надає можливість безпосередньо з конфігурації:

- сформувати регламентовану звітність у різні державні органи;
- перевірити заповнення (за допомогою вбудованих камеральних перевірок) і роздрукувати документи;
- зашифрувати і підписати електронним цифровим підписом;
- надіслати звіти до контролюючих органів і отримати квитанцію про доставку звіту за призначенням;
- зберегти на електронних носіях;
- отримувати розшифровку показників звітів "FREDO Звіт" у конфігурації.

Користувачі можуть самостійно вибрати варіант використання підсистеми регламентованої звітності: традиційна підсистема або сервіс "FREDO Звіт".

Програма також включає наступні сервісні можливості:

- повнотекстовий пошук даних – пошук довільного тексту по усіх

- об'єктах конфігурації (документам, довідникам і т. д.);
- завантаження курсу валют з Інтернету;
- завантаження класифікаторів та інші.

Реалізована можливість вводити обмеження на доступ до облікових даних окремих організацій (юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців). Користувач з обмеженими правами доступу не має можливості не лише будь-яким чином змінити, але навіть переглянути закриті для нього дані.

Програма дозволяє гнучке налаштування інтерфейсу програми під потреби користувача за допомогою функціональних опцій, що вмикаються користувачем. Відключення функціональної опції призводить до виключення з інтерфейсу документів (закладок і реквізитів документів), звітів, довідників, пов'язаних з опцією. В інтерфейсі залишаються тільки значущі для користувача поля. Це значно розвантажує інтерфейс і покращує комфортність роботи. У разі подальшого увімкнення функціональної опції документи, довідники та звіти повертаються до інтерфейсу.

В конфігурацію включені плани обміну для розподілених інформаційних баз. Користувачі програми можуть безпосередньо при роботі з програмою готувати і відправляти думки про використання програми, звернення у відділ технічної підтримки, а також отримувати і переглядати відповіді відділу технічної підтримки.

У конфігурацію включений помічник оновлення конфігурації, який дозволяє отримати інформацію про останні оновлення, розміщені на сайті підтримки користувачів в мережі Інтернет, і автоматично встановити виявлені оновлення. Якщо файл оновлення вже отриманий, то помічник дозволяє провести оновлення з використанням файлу постачання оновлення (*.cfu) або файлу постачання конфігурації (*.cf) з будь-якого локального або мережевого каталогу.

Програма ХЕП-БУХ повністю адаптована під Українське законодавство станом на сьогоднішній день. Програма ув'язана з системами Клієнт-банк, експортує дані в програми Медок, iFin, Сота, Соната, Арт-Звіт,

Єдине вікно... А найбільшою перевагою ХЕП-БУХ є її простота і доступність. Програма готова до роботи одразу після встановлення, а підтримка розробником єдиної конфігурації дозволяє уникнути будь-яких додаткових витрат по її обслуговуванні. Автоматичне оновлення через мережу інтернет, лінія підтримки безпосередньо від розробника, швидке реагування на будь-які зміни в законодавстві, абсолютно чистий ліцензійний програмний продукт Українського виробника - основні її переваги.

В конфігурації "ХЕП-БУХ с/г підприємство" добавлений модуль для розрахунків з пайовиками (орендодавцями), а також присутня потужна аналітика щодо доходів та витрат з вирощування сільськогосподарських культур.

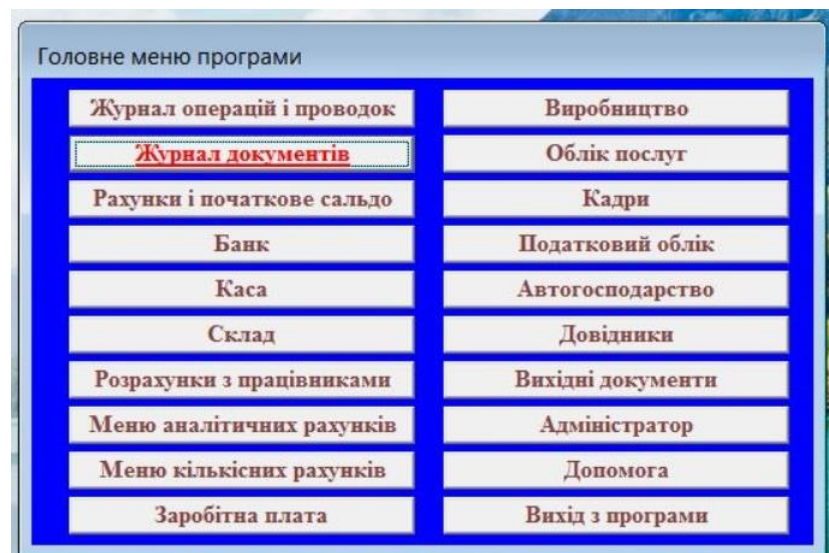

Рис. 2.3. Головне меню програмного продукту «Хепі-Бух»

Джерело: [67]

Таким чином, розглянуті нами варіанти актуального програмного забезпечення в Україні при впровадженні у ТзОВ «Злагода» значно покращать організацію обліку розрахунків з дебіторами, та в цілому на підприємстві.

2.4. Перспективні шляхи вирішення проблем облікового забезпечення управління поточною дебіторською заборгованістю

Одним із завдань організації обліку на підприємстві є створення належних умов для організації та повного відображення в обліку операцій, пов'язаних з обліком коштів і дебіторської заборгованості. Організація обліку розрахунків з дебіторами на практиці стикається з певними труднощами, які можуть бути спровоковані як суб'єктивними внутрішніми причинами, так і зовнішніми. Внутрішні причини визначаються діями чи їх відсутністю працівників підприємства, наприклад, бухгалтерського чи менеджерського складу, зовнішні зумовлені діями чи бездіяльністю контрагентів підприємства.

Питання організації обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на сьогодні досліджені не в повній мірі. На практиці дуже часто виникають ситуації, які не описані в науковій літературі. Розвиток малого та середнього бізнесу в нашій країні зумовив ситуації, коли бухгалтер на своєму місці виступає одночасно і як обліковець, і як аудитор, і як працівник кадрової служби, і як юрист. На жаль, керівництво суб'єктів підприємницької діяльності зазвичай мало приділяє уваги питанням організації обліку, вважаючи його, в кращому випадку, другорядним по важливості.

Необхідно розрізняти дебіторську заборгованість за відвантажені товари, надані роботи, послуги та дебіторську заборгованість за перерахованою передплатою. Ці два види дебіторської заборгованості розкривають її класифікацію за способом виникнення (за причиною виникнення чи першою подією).

Щодо першого виду – це дебіторська заборгованість, що утворилась в результаті розрахунків з покупцями і замовниками, яким товари, роботи чи послуги було відвантажено, а оплата на рахунки підприємства-постачальника від них ще не надійшла (залишок по дебету 36 рахунка).

Щодо другого її виду – це дебіторська заборгованість, що утворилась в результаті розрахунків з постачальниками та підрядниками, яким було перераховано аванс за товари, роботи чи послуги, а відвантаження чи

підписання акту наданих послуг ще не відбулось (залишок по дебету 37 рахунка).

Перед бухгалтером підприємства стоїть завдання в першому випадку – контролювати оплату відвантаженої продукції, в другому випадку – контролювати надходження документів щодо погашення авансу за рахунок наступних поставок. Контроль за надходженням документів є важливим елементом організації обліку. Відсутність документів за деякими операціями може спостерігатися з різних причин, зумовлених, головним чином, відсутністю контролю чи його недостатністю за надходженням первинної документації чи безвідповідальним відношенням працівників підприємства до своїх функціональних обов'язків. Всі ці причини залежать від наявної системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві, від графіків документообігу, від дотримання посадових інструкцій. Чіткий опис принципів роботи підприємства, функціональних обов'язків та відповідальності працівників дозволить звести нанівець можливість допущення огріхів в обліку та діях, за які ніхто не несе відповідальності [43].

При значному циклі проходження документа від моменту його виписки у постачальника до моменту реєстрації і обліку у замовника зростає ризик несвоєчасності та неповноти відображення даних в поточному обліку. Зрозуміло, що чим більший цикл документообігу, тим більша ймовірність загублення документа. Особливо актуальним є питання, коли об'єктом продажу є послуги. Надання послуг бухгалтер не може перевірити інвентаризацією. А тому, якщо фактично послуги були надані, а документи відсутні, то бухгалтер це з'ясує тільки в період проведення звірки взаєморозрахунків з постачальником.

За наявності значної кількості таких випадків та великого обороту діяльності підприємства такі випадки значно ускладнюють роботу бухгалтера, змушуючи його постійно контролювати надходження втрачених документів. Так, спочатку треба зробити вибірку з оборотної відомості щодо такої заборгованості, потім з'ясувати підставу її виникнення, опитати

відповідальних осіб стосовно відсутніх документів, зателефонувати до контрагентів, а через деякий час перевірити надходження документів, стосовно яких було здійснено запит. Дуже часто така процедура супроводжується додатковими телефонними дзвінками та нагадуваннями. Спотворення суми дебіторської заборгованості робить неможливим реальний аналіз діяльності підприємства.

Така дебіторська заборгованість може бути класифікована як фіктивна – тобто, дебіторська заборгованість, що виникає у підприємства-замовника в разі здійснення ним попередньої оплати за товари, роботи, послуги, які в подальшому були надані йому в повному обсязі, але документи, що підтверджують надання таких товарів, робіт, послуг, з невідомих причин, не надійшли в бухгалтерію підприємства-замовника. Так, підприємство-замовник в обліку має дебіторську заборгованість за розрахунками, а підприємство-постачальник не має відповідних зобов'язань за розрахунками. Наявність чи відсутність такої заборгованості визначає якість організації облікового процесу на підприємстві, роботи внутрішнього контролю та аналізу розрахунків.

Успішний досвід західних країн свідчить, що дебіторська заборгованість у їхніх активах становить 20-21%. Невисокий відсоток українських фірм та компаній можуть показати такий показник в своїх балансах. На жаль, реальний розмір дебіторської заборгованості на більшості українських підприємств становить від 40 до 60% у їхніх активах [50]. Обсяг кредитного продажу є одним з показників, що визначають загальну суму дебіторської заборгованості на певну дату. Достатньо високий його відсоток свідчить про недосконалість систем управління заборгованістю на підприємствах.

Розглянемо приклад. Підприємство А, що знаходиться в місті Києві, підписало договір з підприємством Б, яке знаходиться в місті Сарни, про те, що підприємство Б буде надавати стоянку, мийку, технічну підтримку в разі необхідності, та здійснювати поточний і капітальний ремонт автомобілів

підприємства А. За місяць підприємство Б надає підприємству А більше 300 послуг. Філії підприємства Б знаходяться на території всієї України, розташовані по основних автотранспортних сполученнях, що дуже зручно для автомобілів підприємства А, які здійснюють вантажні транспортні перевезення. Попередньо було домовлено, що документи щодо здійсненого обслуговування передаються безпосередньо водіями автомобілів, що прийняли послуги, і про те, що підприємства працюють за передплатою. На підприємстві А, згідно наказу про облікову політику, запроваджено процес документообігу.

Так, першого числа поточного місяця підприємство А перерахувало згідно договору підприємству Б суму 100 тис.грн. За місяць фактично було надано послуг на суму 89 тис.грн., а наявних документів по розрахункам на перше число місяця наступного за звітним у підприємства А на суму 65 тис.грн. Дебіторська заборгованість в сумі 24 тис.грн. (89 тис.грн. – 65 тис.грн.) за перерахованою передплатою є не закритою документами, які з невідомих причин не були надані бухгалтеру для обліку. Існує ймовірність, що частина документів надійде на підприємство після першого числа, адже послуги могли бути надані, наприклад, 30-го числа звітного місяця. В будь-якому випадку бухгалтеру необхідне пояснення цієї ситуації від відповідального менеджера. Дуже часто на вимогу бухгалтера до останнього надати пояснення щодо даної ситуації можуть створюватись непрофесійні ситуації. Не всі контрагенти можуть погоджуватись повторювати документувати (дублювати) в разі їх втрати. З метою недопущення утворення фіктивної дебіторської заборгованості за розрахунками з постачальниками, необхідно чітко організувати процес документообігу, облікового процесу, а також внутрішнього контролю за ними.

Так, робота внутрішнього контролю умовно має включати три етапи. Перший етап визначається обліковою обробкою первинної документації безпосередньо на місці обліку. Контроль проводиться бухгалтером і включає наступні кроки:

- 1) отримання первинного документа відповідальною особою – менеджером;
- 2) оформлення обов'язкових реквізитів документа (дата, підписи відповідальних осіб та печатка);
- 3) надходження документа до відділу бухгалтерії;
- 4) здійснення формальної перевірки первинного документа;
- 5) обробка документа (кодування, таксування, групування);
- 6) облікове погашення документа;
- 7) створення на основі первинного документа електронного документа за допомогою відповідного програмного забезпечення з заповненням всіх необхідних реквізитів;
- 8) передача первинного документа на зберігання.

Другий етап визначається здійсненням внутрішнього контролю, який проводиться бухгалтером-аналітиком або бухгалтером значно вищого рівня, ніж бухгалтер з обробки первинної документації. Другий етап включає наступні кроки:

- 1) формування поточної відомості розрахунків з дебіторами;
- 2) огляд та контроль найбільш значних сум відносно відомості;
- 3) визначення разових, нових, непостійних контрагентів та контроль розрахунків з ними;
- 4) перевірка наявності підстави здійснення авансового платежу чи електронного документа на предмет відповідності його реєстрації суті господарської операції, що була здійснена;
- 5) внесення змін до електронного документа, за необхідності.

Третій етап визначається здійсненням контролю внутрішнім аудитором та включає наступні кроки:

- 1) перевірка реальності дебіторської заборгованості наявної на кінець місяця;
- 2) перевірка правильності і відображення витрат та доходів згідно Податкового кодексу України;

3) вживання відповідних заходів щодо доведення до відома керівництва ситуацій стосовно осіб, які винні в порушенні встановлених принципів обліку.

Стосовно нашого прикладу, на підприємстві А згідно наказу про облікову політику запроваджений календар процесу документообігу міг би бути таким:

1) передача документів відповідальному менеджеру відділу постачання водієм в день звітування про відрядження;

2) передача документів менеджером відповідальному бухгалтеру не пізніше наступного дня після звітування водія;

3) перевірка бухгалтером перевіряє документів за формою та суттю і передача генеральному директору на затвердження не пізніше наступного дня, після отримання документу від менеджера;

4) затвердження документів підписом та печаттю генеральним директором чи його замісником не пізніше наступного дня з дати отримання від бухгалтера і передача документів відповідальному бухгалтеру;

5) здійснення обробки документів бухгалтером (кодування, таксування, групування, погашення) на протязі 2 днів з дати отримання їх з підпису;

6) створення відповідного документу в комп'ютерній програмі 1С та внесення всіх необхідних реквізитів та змісту документу до програмного забезпечення одночасно з попереднім етапом;

7) проведення звірки взаєморозрахунків між контрагентами з підписанням акту звірки обома сторонами щомісяця на останнє число.

Таким чином, дотримання основних принципів організації бухгалтерського обліку дозволить удосконалити обліковий процес підприємства, шляхом створення чіткого механізму документообігу, в якому документ проходить три рівні внутрішнього контролю. Правильна організація роботи дозволить оперативно моніторити ситуацію з дебіторською заборгованістю, вчасно і вірно приймати управлінські рішення, уникати складних і суперечливих ситуацій з контрагентами.

Оскільки у ТзОВ «Злагода» не на всіх ділянках обліку і не в повній мірі використовуються реєстри нового зразка, то одним із шляхів удосконалення організації обліку вбачаємо впровадження основних документів та спеціалізованих форм реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств згідно методичних рекомендацій щодо їх застосування [53].

Так, для обліку розрахунків з дебіторами призначено Журнали-ордери № 3 А с.-г., № 3 Б с.-г., № 6 с.-г. і відповідні відомості.

Облік розрахунків з підзвітними особами ведуть в Журналі-ордері № 3 А с.-г. Аналітичний облік в цьому реєстрі ведуть за кожною окремо виданою в підзвіт сумою лінійно-позиційним методом записів.

При відкритті журналу-ордера з попереднього реєстру записують перехідні залишки на початок місяця з зазначенням дати виникнення дебіторської заборгованості. При записах операцій поточного місяця в окремому рядку відображають дату і суму виданого авансу (графи 4-7), відшкодування перевитрат проти виданого авансу (графи 8-10), відшкодовану або утриману суму невикористаного авансу (графи 11-14) і суми витрат за поданим і затвердженим звітом про використання коштів наданих на відрядження, або під звіт (графи 15-26).

У випадках, якщо підзвітній особі, що знаходиться у тривалому відрядженні, направляють додатковий аванс, або один і той же працівник повторно за місяць одержує аванс, то суму і дату видачі (перерахування) авансу відображають у вільних графах: 6 і 7 по тому ж рядку (в дебет субрахунку 372 з кредиту відповідних кореспондуючих рахунків).

При поданні одним працівником за поточний місяць двох звітів відповідні суми відображають записом в одній графі за одним і тим ж рядком.

З метою одержання підсумкових (синтетичних) даних з субрахунку 372 суми витрат за звітами і повернення невикористаних коштів показують в Журналі-ордері № 3 А с.-г. в кореспонденції з дебетом відповідних рахунків.

Якщо підзвітна особа відповідає за реалізацію продукції або матеріалів (продавець магазину або іншого торгового місця тощо), то отриману від реалізації виручку відображають за дебетом субрахунку 372 (з кредиту рахунку 701), використовуючи одну з вільних граф (6 чи 7), а суму, внесену до каси підприємства (організації), на поточний рахунок або відправлену поштовим переказом, записують у графах 11-14. Дані цих граф повинні відповідати сумах, що відображені у відповідних журналах-ордерах (№ 1 с.-г., 6 с.-г. тощо).

Після закінчення записів всіх операцій за рахунками з підзвітними особами за звітний місяць у Журналі-ордері №3 А с.-г. підраховують підсумки за всіма графами і кредитові обороти переносять у Головну книгу.

Для обліку розрахунків за дебіторською заборгованістю (крім розрахунків з покупцями та замовниками і розрахунків з підзвітними особами) застосовується окремий бланк Журналу-ордера № 3 Б с.-г. Тут знаходять відображення розрахункові операції за рахунками:

18 "Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи";

34 "Короткострокові векселі одержані";

37 "Розрахунки з різними дебіторами" (крім субрахунку 372 "Розрахунки з підзвітними особами");

38 "Резерв сумнівних боргів";

51 "Довгострокові векселі видані";

62 "Короткострокові векселі видані".

За рахунком 18 "Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи" в Журналі-ордері № 3 Б с.-г. та відомості № 3.2 с.-г. відображається виникнення (збільшення) дебіторської заборгованості, за кредитом - її погашення (списання). Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості в журналі-ордері ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості і термінами її виникнення й погашення.

На рахунку 37 "Розрахунки з різними дебіторами" в Журналі-ордері № 3 Б с.-г. та відомості № 3.2 с.-г. ведеться облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями [61].

Аналітичний облік здійснюється за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення і погашення в відомості № 3.2 с.-г.

На рахунку 38 "Резерв сумнівних боргів" в Журналі-ордері № 3 Б с.-г. та відомості № 3.2 с.-г. ведеться облік резервів за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик неповернення.

Синтетичний облік реалізації сільськогосподарської продукції, виконаних робіт і наданих послуг ведуть в Журналі-ордері № 6 с.-г. В ньому відображають підсумками за місяць обороти з кредиту рахунків 36, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 79 у кореспонденції з дебетом відповідних рахунків.

Записи в Журнал-ордер № 6 с.-г. з кредиту рахунку 36 "Розрахунки з покупцями і замовниками" здійснюють на підставі Відомості № 6.6 с.-г. аналітичного обліку по рахунку 36 "Розрахунки з покупцями і замовниками". У Відомості № 6.6 с.-г. наводиться перелік всіх покупців і замовників за звітний період або заборгованість за попередні періоди. За кожним з них показуються залишки на початок і кінець місяця і обороти за дебетом і кредитом за звітний період. Заповнюється відомість на підставі реєстрів № 6.1 с.-г., № 6.2 с.-г., первинних документів та аркушів-розшифровок.

Кредитові обороти по рахунку 70 в дебет рахунків 36, 37, 30, 66 та ін. переносять до Журналу-ордеру № 6 с.-г. на підставі Відомості № 6.4 с.-г. аналітичного обліку реалізації продукції, біологічних активів, товарів, робіт та послуг, виробничих запасів. Кредитові обороти по субрахунках 701, 702, 703, 712 переносять у Зведені аналітичні дані про доходи (зворотна сторона Журналу-ордеру № 6 с.-г.) також на підставі Відомості № 6.4 с.-г. [61]

Отже, за результатами досліджень можемо зробити такі висновки.

1. Аналіз показників ділової активності досліджуваного нами ТзОВ «Злагода» за 2019-2021 роки засвідчив покращення стану розрахунків з дебіторами. Так, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки оборотів здійснено за рік коштами, вкладеними у розрахунки. У даному випадку чим більша кількість оборотів, тим швидше підприємство отримує кошти від своїх боржників (дебіторів). Значення цього коефіцієнта значно зросло – із 14 до 72 п. у 2019 та 2021 роках відповідно. За допомогою цього показника можна розрахувати так званий «період інкасації», тобто час, протягом якого дебіторська заборгованість обернеться на грошові кошти. Для цього тривалість звітного періоду (1 рік) розділимо на коефіцієнт оборотності. Такий період інкасації, тобто, час очікування підприємством одержання грошей від дебіторів становив 26 днів у 2019 році та лише 5 днів у 2021 році відповідно.

2. Необхідно розрізнити дебіторську заборгованість за відвантажені товари, надані роботи, послуги та дебіторську заборгованість за перерахованою передплатою. Ці два види дебіторської заборгованості розкривають її класифікацію за способом виникнення (за причиною виникнення чи першою подією).

Щодо першого виду – це дебіторська заборгованість, що утворилась в результаті розрахунків з покупцями і замовниками, яким товари, роботи чи послуги було відвантажено, а оплата на рахунки підприємства-постачальника від них ще не надійшла (залишок по дебету 36 рахунка).

Щодо другого її виду – це дебіторська заборгованість, що утворилась в результаті розрахунків з постачальниками та підрядниками, яким було перераховано аванс за товари, роботи чи послуги, а відвантаження чи підписання акту наданих послуг ще не відбулось (залишок по дебету 37 рахунка).

3. Перед бухгалтером підприємства стоїть завдання в першому випадку – контролювати оплату відвантаженої продукції, в другому випадку – контролювати надходження документів щодо погашення авансу за рахунок

наступних поставок. Контроль за надходженням документів є важливим елементом організації обліку. Відсутність документів за деякими операціями може спостерігатися з різних причин, зумовлених, головним чином, відсутністю контролю чи його недостатністю за надходженням первинної документації чи безвідповідальним відношенням працівників підприємства до своїх функціональних обов'язків. Всі ці причини залежать від наявної системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві, від графіків документообігу, від дотримання посадових інструкцій. Чіткий опис принципів роботи підприємства, функціональних обов'язків та відповідальності працівників дозволить звести нанівець можливість допущення огріхів в обліку та діях, за які ніхто не несе відповідальності.

4. Дотримання основних принципів організації бухгалтерського обліку дозволить удосконалити обліковий процес підприємства, шляхом створення чіткого механізму документообігу, в якому документ проходить три рівні внутрішнього контролю. Правильна організація роботи дозволить оперативно моніторити ситуацію з дебіторською заборгованістю, вчасно і вірно приймати управлінські рішення, уникати складних і суперечливих ситуацій з контрагентами.

5. Оскільки у ТзОВ «Злагода» не на всіх ділянках обліку і не в повній мірі використовуються реєстри нового зразка, то одним із шляхів удосконалення організації обліку вбачаємо впровадження основних документів та спеціалізованих форм реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств згідно методичних рекомендацій щодо їх застосування.

6. Розглянуті нами варіанти актуального програмного забезпечення в Україні при впровадженні у ТзОВ «Злагода» значно покращать організацію обліку розрахунків з дебіторами, та в цілому на підприємстві.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТЗОВ «ЗЛАГОДА»

3.1. Аналіз розрахунків з дебіторами у ТзОВ

Великий вплив на оборотність капіталу, вкладеного в оборотні активи, а отже, і на фінансовий стан підприємства, справляє збільшення або зменшення дебіторської заборгованості. Її величина залежить від обсягу продажів, умов розрахунку з покупцями (передоплати, наступної оплати), періоду відстрочки платежу, платіжної дисципліни покупців, організації контролю за станом дебіторської роботи і претензійної роботи на підприємстві тощо.

Різке збільшення дебіторської заборгованості і її частки в оборотних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. Скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це відбувається за рахунок скорочення періоду її погашення. Якщо ж дебіторська заборгованість зменшується у зв'язку зі зменшенням відвантаження продукції, то це свідчить про зниження ділової активності підприємства.

Отже, зростання дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно, а зниження - позитивно. Необхідно розрізняти нормальну і прострочену заборгованість. Наявність другої створює фінансові утруднення, тому що підприємство буде відчувати нестачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати і т. ін. Крім того, заморожування коштів у дебіторській заборгованості призводить до уповільнення оборотності капіталу. Прострочена дебіторська заборгованість означає також зростання ризику непогашення боргів і зменшення прибутку. Тому кожне підприємство зацікавлене у скороченні термінів погашення належних йому платежів.

У процесі аналізу потрібно вивчити передовсім динаміку дебіторської заборгованості (табл. 3.1). Як показують дані цієї таблиці, стався як абсолютний, так і відносний приріст її величини. Отже, зростання дебіторської заборгованості зумовлене не лише розширенням обсягів діяльності, а й уповільненням її оборотності у зв'язку з погіршенням стану розрахунків.

Таблиця 3.1

Динаміка дебіторської заборгованості, 2019-2021 рр.

Показник	Рівень показника		Зміна, %	
	на початок періоду	на кінець періоду	абсолютна	відносна
Загальна сума дебіторської заборгованості, тис. грн	7915	12 000	+4085	+51,6
У тому числі: покупці і замовники	3500	6700	+3200	+91,4
векселі для одержання	1500	2200	+700	+46,6
розрахунки з бюджетом	1300	1650	+350	+26,9
за виданими авансами	600	750	+150	+25,0
інші дебітори	1015	700	-315	-31,0
Частка дебіторської заборгованості, %				
у загальній сумі оборотних активів	28,7	32,2	+3,5	
у виручці	9,5	10,3	+0,8	-
Частка сумнівної дебіторської заборгованості в її загальній сумі, %	2,2	1 2,7	+0,5	

Джерело: розраховано за даними ТзОВ

Далі проаналізуємо давність утворення дебіторської заборгованості, з'ясуємо, чи немає в її складі сум, не реальних для стягнення, або таких, за якими минають строки позовної давності (табл. 3.2). Якщо такі є, то необхідно терміново вжити заходів для стягнення їх (оформлення векселів, звернення до господарського суду тощо). Для аналізу дебіторської заборгованості, крім балансу, використаємо матеріали первинного й аналітичного бухгалтерського обліку.

Працівник, що займається управлінням дебіторською заборгованістю, має зосередити увагу на найдавніших боргах і приділити більше уваги великим сумах заборгованості.

Сума погашеної дебіторської заборгованості за звітний період.

Таблиця 3.2

Види і терміни утворення дебіторської заборгованості

Вид дебіторської заборгованості	Терміни виникнення дебіторської заборгованості					Усього, тис. грн
	до 1 місяця	від 1 до 3 місяців	від 3 до 6 місяців	від 6 до 12 місяців	понад рік	
За товари і послуги	4450	1320	570	210	150	6700
У тому числі заборгованість клієнтів:						
ТОВ Агропостач	620	160	-	-	-	780
ФГ Гермаківське	150	320	180	-	-	650
СК Агролан	-	-	-	170	-	170
Векселі для одержання	1500	500	200	-	-	2200
Розрахунки з бюджетом	1650	-	-	-	-	1650
Розрахунки за авансами виданими	500	250	-	-	-	750
Інші дебітори	420	130	90	30	30	700
Усього	8520	2200	860	240	180	12 000
Частка, %	71,0	18,3	7,2	2,0	1,5	100,0

Джерело: розраховано за даними ТзОВ

Для характеристики якості дебіторської заборгованості визначають і такий показник, як частка резерву за сумнівними боргами в загальній сумі дебіторської заборгованості. Зростання рівня цього коефіцієнта свідчить про зниження якості заборгованості.

Ці показники порівнюють у динаміці і вивчають причини збільшення тривалості періоду перебування коштів у дебіторській заборгованості (неефективна система розрахунків, фінансові утруднення в покупців, тривалий цикл банківського документообігу і т. д.).

На аналізованому підприємстві за звітний рік період інкасації дебіторської заборгованості зменшився від 26 до 5 днів, а частка резерву за сумнівними боргами - від 2 до 2,7%, що свідчить про зростання якості заборгованості.

Якість дебіторської заборгованості оцінюється також часткою в ній вексельної форми розрахунків, оскільки вексель є високоліквідним активом,

який може бути реалізовано третій особі до настання терміну його погашення. Вексельне зобов'язання має значно більшу силу, ніж звичайна дебіторська заборгованість. Збільшення частки отриманих векселів у загальній сумі дебіторської заборгованості свідчить про підвищення її надійності і ліквідності.

На цьому підприємстві частка дебіторської заборгованості за відвантажені товари, забезпечені векселями, становила на початок року 30% ($1500/5000 * 100$), а на кінець року - 24,7% ($2200/8900 * 100$), що свідчить про зниження її якості.

Щоб підрахувати збитки підприємства від невчасної оплати дебіторських рахунків, необхідно від простроченої дебіторської заборгованості відняти її суму, скориговану на індекс інфляції за цей термін.

Можна також підрахувати втрачені вигоди від недовикористання цих коштів в операційному чи інвестиційному процесі. Для цього необхідно провести дисконтування суми простроченого платежу кожного виду за альтернативною ставкою прибутковості і зіставити із сумою простроченого платежу.

Якщо підприємство з метою залучення замовників і розширення масштабів своєї діяльності надає безпроцентну відстрочку платежу своїм покупцям на певний термін, то необхідно продисконтувати майбутні надходження за альтернативною ставкою прибутковості за цей термін.

Крім того, потрібно враховувати, що зростання дебіторської заборгованості у зв'язку з відстрочкою платежу потребує залучення додаткових джерел фінансування активів підприємства, а отже, і додаткових фінансових витрат. Отже, передбачуваний ефект від розширення масштабів діяльності має перевищувати перелічені втрати.

Для прискорення інкасації дебіторської заборгованості звичайно вживають таких заходів:

– надання знижок покупцям за скорочення термінів погашення заборгованості, щоб спонукати їх оплатити рахунки до встановленого

терміну оплати;

- введення штрафних санкцій за прострочення платежу;
- оформлення угоди з покупцями комерційним векселем з одержанням

певного процента за відстрочку платежу;

- відпуск товарів покупцям на умовах передоплати;
- використання механізму факторингу і т. д.

При цьому потрібно зіставити ставку пропонованої знижки за достроковий платіж або надбавку процента за відстрочку платежу з очікуваною віддачею коштів в операційній або інвестиційній діяльності підприємства.

У діяльності сільськогосподарських підприємств можна виокремити низку порушень, які з огляду на їх систематичність можна віднести до типових. Узагальнений перелік таких порушень наведено в табл. 3.3 [34].

Таблиця 3.3

Типові порушення в обліку сільськогосподарських підприємств

№ з/п	Зміст типового порушення	Методи виявлення	Наслідки порушення
1	Накази кадрових переміщень та відпусток складаються за довільними формами	Аналіз	Викривлення звітних даних
2	Використання нетипових форм та умовних позначень при веденні табелів обліку робочого часу	Аналіз	Ускладнення підрахунків фонду робочого часу, що призводить до помилок при здійсненні нарахувань заробітної плати
3	Випадки відсутності підписів керівників та відповідальних осіб у первинних документах	Аналіз	Не налагоджений належним чином первинний облік
4	Неправильний розрахунок облікової та середньооблікової кількості працівників	Аналіз	Викривлення статистичних звітних даних
5	При визначенні показника фонду оплати праці неправильне включення суми нарахованої допомоги з тимчасової непрацездатності, які не належать до фонду оплати праці	Арифметичні розрахунки, аналіз	Викривлення статистичних звітних даних, помилки при розрахунку показника середньомісячної заробітної плати як усіх, так і штатних працівників

Джерело: [34]

Наявність дебіторської та кредиторської заборгованості є фактором негативним і свідчить про порушення фінансової та розрахункової дисципліни. Для перевірки такої заборгованості у ТзОВ "Злагода" використовують бухгалтерський баланс, регістри бухгалтерського обліку по рахунках 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 64 «Розрахунки за податками й платежами», 65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», 67 «Розрахунки з учасниками», 68 «Розрахунки за іншими операціями», первинні документи по розрахунках з дебіторами і кредиторами, акти звірок.

Як показує практика аналітичної роботи, однією із причин порушення розрахункової дисципліни, виникнення незаконної і нереальної заборгованості, а також несвоєчасного повернення (погашення) сум кредиторської заборгованості є запусненість бухгалтерського обліку по розрахункових операціях. Для цього потрібно перевірити своєчасність та правильність відображення операцій по розрахунках з дебіторами і кредиторами та наявності на інших синтетичних рахунках. Всі виявлені факти простроченої заборгованості та порушення розрахункової дисципліни щодо синтетичних рахунків пропонуємо узагальнювати у спеціальній відомості, що додається до акта за такою формою:

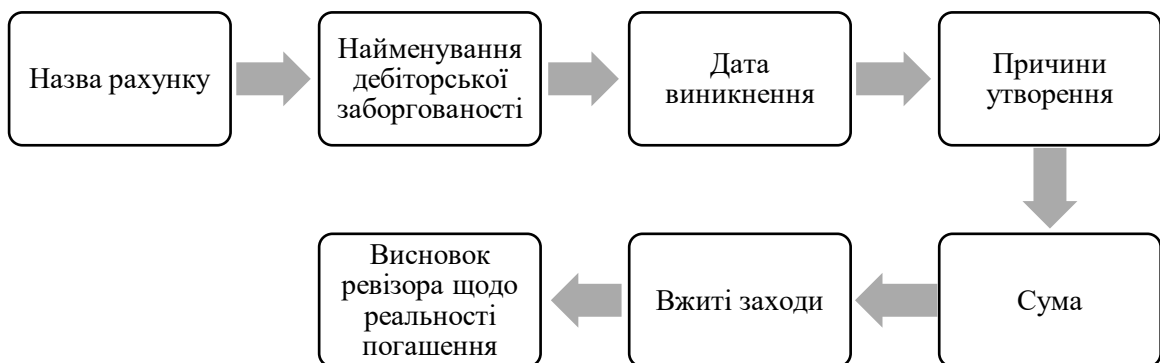

Рис. 3.1. Відомість порушень розрахункової дисципліни (пропозиція автора)

Джерело: власна розробка

З метою визначення ступеня порушення фінансово-розрахункової дисципліни доцільно згрупувати дебіторську та кредиторську заборгованість за строками її утворення: до 1 місяця, від 1 до 3; від 3 і більше місяців.

3.2. Аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю

Контроль таких операцій включає перевірку розрахунків з іншими дебіторами, які відображаються на субрахунку 377 (зі здійснення спільної діяльності без створення юридичної особи з працівниками).

При перевірці тотожності даних синтетичного і аналітичного обліку розрахунків з іншими дебіторами необхідно перевірити підсумки, обороти та сальдо за дебіторами і зіставити їх з сумами, що визначаються за субрахунку 377 у Головній книзі та Журналі 3.

Далі здійснюється перевірка реальної заборгованості, тобто перевірка записів на субрахунку на оформлення належним чином первинних документів.

При перевірці своєчасності і повноти погашення заборгованості в розрізі окремих дебіторів використовуються дані касових і банківських документів, проводиться зіставлення сум фактично оприбуткованих коштів з записами на рахунку 377, здійснюється зустрічна перевірка по окремих видах розрахунків.

Особлива увага звертається на правильність і законність створення ревізованим підприємством резерву сумнівних боргів.

Організація обліку розрахунків з підзвітними особами передбачає виконання таких завдань:

- визначення кола штатних посад, які мають право отримувати кошти під звіт;
- встановлення ліміту підзвітних сум до отримання щодо кожного структурного підрозділу суб'єкта господарювання;

- організація розрахунку підзвітної суми;
- визначення механізму видачі грошей під звіт та порядку звітування за витраченими підзвітними коштами [60].

Встановлення переліку посад, які мають право отримувати кошти під звіт, здійснюється на основі розгляду штатного розкладу з урахуванням мети витрачання та запланованих заходів на рік. До напрямів витрачання підзвітних коштів належать господарські видатки, видатки на відрядження.

Визначення ліміту підзвітних сум до отримання в розрізі структурних підрозділів передбачає вивчення потреб в останніх з урахуванням запланованих заходів щодо кожного структурного підрозділу. Ліміт підзвітних сум встановлюється на певний період, як правило, на квартал. За основу розрахунку беруться умовно відомі суми за відрядженнями, кількість відряджень та осіб, обсяг необоротних матеріальних запасів, що будуть придбані через підзвітних осіб.

Організація розрахунку авансової суми передбачає організацію роботи бухгалтера, що здійснює дану операцію в частині:

- забезпечення інструктивними матеріалами, розробки робочої інструкції на їх основі;
- забезпечення інформацією щодо вартості квитків на транспорті за маршрутом до місця прибуття та найму житла;
- забезпечення інформацією про цінові межі на відповідну категорію матеріальних запасів, що плануються до придбання [60].

Механізм видачі грошей під звіт та звітування за результатом їх витрачання регулюється в цілому Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні. Відповідно до зазначеного документа видача готівки із каси установи під звіт здійснюється за умов повного звіту конкретної підзвітної особи за раніше отриманими нею підзвітними сумами. Видача підзвітних сум проводиться касиром на основі виписаного бухгалтерією видаткового ордера, який, в свою чергу, складається на підставі наказів про відрядження чи розпоряджень за результатами проведених

видатків по звітним коштам. Відповідна особа подає до бухгалтерії авансовий звіт за витраченими сумами з доданням оригіналів усіх виправдовувальних документів (рахунків, проїзних квитків, квитанцій, посвідчення про відрядження тощо). Звіт подається разом із невикористаним залишком готівки у такі терміни:

- упродовж трьох днів після повернення з відрядження;
- упродовж наступного робочого дня після отримання готівкових коштів під звіт на господарські потреби.

За отриманими авансовими звітами та виправдовувальними документами бухгалтер після перевірки достовірності останніх та доцільності видатків здійснює розрахунок суми до відшкодування, яка заноситься в авансовий звіт. Авансовий звіт візується керівником, після чого здійснюється кінцевий розрахунок з підзвітною особою. Нагадаємо, що відповідно до ст. 127 Кодексу законів про працю в разі несвоєчасного повернення грошового авансу підзвітною особою керівник установи має право не пізніше одного місяця з дня закінчення терміну, встановленого для повернення сум невитрачених авансів, видати наказ (розпорядження) про утримання означеної суми із зарплати працівника за умов прийняття аргументації підстав та розміру утримань останнім.

Організація розрахунків з підзвітними особами охоплює також традиційні для організації технології облікового процесу наприклад:

- 1) організацію облікових номенклатур, основними з яких виступають видача готівкових коштів під звіт; повернення сум невитрачених авансів; утримання із заробітної плати суми невикористаного авансу;
- 2) організацію вибору носіїв облікової інформації, коло яких окреслено вищевказаними нормативними документами;
- 3) організацію руху носіїв облікової інформації в межах загальної схеми, зображеної на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Схема аналізу руху облікової інформації за напрямом «Облік розрахунків з підзвітними особами» в ТзОВ «Злагода»

Джерело: власна розробка

Організація обліку розрахунків з працівниками з приводу відшкодування завданих їм збитків включає визначення механізму відшкодування збитків та технології облікового процесу. Механізм відшкодування збитків установі, завданих винною особою, визначається Постановою Кабінету Міністрів України від 22.01.96 № 116 «Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей», Законом України від 6.06.95 № 217/95-ВР «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння або валютних цінностей» та Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань» [51]. Відповідно до зазначених документів, на підставі встановлення факту заподіяних збитків з вини певних посадових осіб, складається акт про нестачу відповідного виду товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів чи грошових документів. При встановленні недостач і втрат, які виникли внаслідок зловживань, відповідні матеріали протягом п'яти днів після встановлення недостач і втрат підлягають переданню до слідчих органів, а на суму виявлених недостач і

втрата подається цивільний позов. На основі актів інвентаризації, протоколів засідання інвентаризаційної комісії керівниками установи приймається рішення про відшкодування винною особою завданих збитків у розмірі, встановленому чинним законодавством. Наказом має бути визначено спосіб внесення сум відшкодування (до каси установи, чи на її рахунок) та термін внесення коштів, за виконанням якого стежить відповідний працівник бухгалтерії. При порушенні термінів погашення заборгованості винною особою через касу установи бухгалтер здійснює утримання із заробітної плати даної особи частками в межах можливого загального обсягу утримань [40].

Організація технології облікового процесу за вказаним напрямом передбачає:

- 1) організацію облікових номенклатур, до яких входять такі операції: віднесення суми збитків на винних осіб, погашення заборгованості винними особами, перерахування відповідної частки суми (відшкодованих збитків) до бюджету;
- 2) організацію вибору носіїв облікової інформації, яка регулюється вищевказаними нормативними документами щодо обліку касових операцій та операцій на рахунках в уповноважених установах банків;
- 3) організацію руху носіїв облікової інформації, який здійснюється за поданою схемою (рис. 3.3).

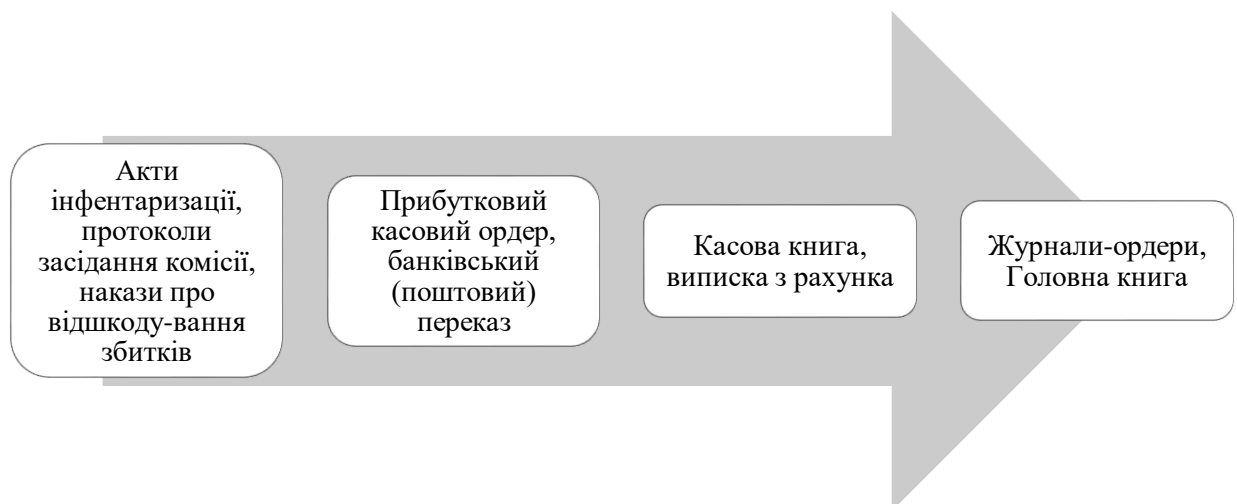

Рис. 3.3. Аналіз руху облікової інформації за напрямом «Облік розрахунків за нестачами» у ТзОВ «Злагода»

Джерело: власна розробка

Організація обліку розрахунків з постачальниками в порядку планових платежів та шляхом авансових виплат передбачає таке: вибір форми розрахунків, оптимальної для підприємства; досягнення домовленості про терміни виплат з урахуванням мінімізації проміжку часу між моментом списання грошових коштів з рахунків установи та отримання товарно-матеріальних цінностей чи передачею установою товарно-матеріальних цінностей, та отриманням за них грошових коштів; організацію адресної картотеки постачальників для забезпечення проведення взаємозвірок; організацію технології облікового процесу за традиційними напрямками.

Таким чином, за результатами досліджень можемо зробити висновки.

1. Наявність дебіторської та кредиторської заборгованості є фактором негативним і свідчить про порушення фінансової та розрахункової дисципліни. Для перевірки такої заборгованості ТзОВ використовує бухгалтерський баланс, реєстри бухгалтерського обліку по рахунках 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», первинні документи по розрахунках з дебіторами, акти звірок.

Приступаючи до аналізу, належить вияснити правильність відображення за статтями балансу відповідних залишків заборгованості. Для цього слід порівняти залишки по кожному виду розрахунків на початок аналізованого періоду, що відображені в реєстрах аналітичного обліку і призначені для обліку таких розрахунків із залишками відповідних статей балансу, перевіряючи при цьому кожний вид розрахунків.

2. Аналіз операцій з іншими дебіторами включає перевірку розрахунків з іншими дебіторами, які відображаються на субрахунку 377. При перевірці тотожності даних синтетичного і аналітичного обліку розрахунків з іншими дебіторами необхідно проаналізувати підсумки,

обороту та сальдо за дебіторами і зіставити їх з сумами, що визначаються за субрахунку 377 у Головній книзі та Журналі 3.

3. Далі здійснюється аналіз реальної заборгованості, тобто записів на субрахунку на оформлення належним чином первинних документів. При перевірці своєчасності і повноти погашення заборгованості в розрізі окремих дебіторів використовуються дані касових і банківських документів, проводиться зіставлення сум фактично оприбуткованих коштів з записами на рахунку 377, здійснюється аналіз даних зустрічної перевірки за окремими видами розрахунків.

4. Особлива увага звертається на правильність і законність створення ревізованим підприємством резерву сумнівних боргів.

5. Як показує практика аналітичної роботи, однією із причин порушення розрахункової дисципліни, виникнення незаконної і нереальної заборгованості, а також несвоєчасного повернення (погашення) сум заборгованості є запусненість бухгалтерського обліку по розрахункових операціях. Для цього потрібно проаналізувати своєчасність та правильність відображення операцій за розрахунками з дебіторами і кредиторами та наявності на інших синтетичних рахунках. Всі виявлені факти простроченої заборгованості та порушення розрахункової дисципліни щодо синтетичних рахунків пропонуємо узагальнювати у спеціальній відомості, що додається до акта.

ВИСНОВКИ

Дослідження за темою магістерської роботи "Формування обліково-аналітичної інформації в управлінні поточною дебіторською заборгованістю підприємства" дозволили сформуванати наступні висновки.

1. Одним із завдань організації обліку на підприємстві є створення належних умов для організації та повного відображення в обліку операцій, пов'язаних з обліком коштів і дебіторської заборгованості. Організація обліку розрахунків з дебіторами на практиці стикається з певними труднощами, які можуть бути спровоковані як суб'єктивними внутрішніми причинами, так і зовнішніми. Внутрішні причини визначаються діями чи їх відсутністю працівників підприємства, наприклад, бухгалтерського чи менеджерського складу, зовнішні зумовлені діями чи бездіяльністю контрагентів підприємства.

2. Питання організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості на сьогодні досліджені не в повній мірі. На практиці дуже часто виникають ситуації, які не описані в науковій літературі. Розвиток малого та середнього бізнесу в нашій країні зумовив ситуації, коли бухгалтер на своєму місці виступає одночасно і як обліковець, і як аудитор, і як працівник кадрової служби, і як юрист. На жаль, керівництво суб'єктів підприємницької діяльності зазвичай мало приділяє уваги питанням організації обліку, вважаючи його, в кращому випадку, другорядним за важливістю.

3. Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Критерії визнання дебіторської заборгованості аналогічні критеріям визнання, які застосовуються для всіх активів, а саме: дебіторська заборгованість визнається активом, якщо: 1) існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод; 2) може бути достовірно визначена її сума. Дебітори — це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

4. Згідно з НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову і короткострокову. Довгостроковою дебіторською заборгованістю визнається заборгованість, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати балансу.

5. Поточна дебіторська заборгованість (короткострокова) — це заборгованість, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу. Особливістю визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги є те, що вона визнається одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг. Для визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги необхідно, щоб виконувалися наступні критерії визнання доходу (НП(С)БО 15, п.8): - покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив); - підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами); - сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена; - є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

6. Із визначень довгострокової й поточної дебіторської заборгованості можна зробити висновок: оскільки віднесення заборгованості до поточної або довгострокової прив'язане до дати балансу, на вказану дату слід переглядати довгострокову заборгованість за окремими дебіторами за термінами її погашення. Якщо виявиться, що до терміну погашення заборгованості залишилося менше 12 місяців, таку довгострокову заборгованість слід відобразити на дату балансу як поточну.

7. Бухгалтерська класифікація дебіторської заборгованості визначена Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, а також Балансом (Звітом про фінансовий стан) за формою 1, які між собою взаємно узгоджені.

8. Основними завданнями організації обліку дебіторської заборгованості є: визначення з критеріями класифікації дебіторської заборгованості; вибір методу визначення резерву сумнівних боргів; розробка графіку документообігу для документів, що підтверджують виникнення дебіторської заборгованості, та доведення цієї інформації до виконавців; вибір облікових регістрів, в яких відображається дебіторська заборгованість, доведення цієї інформації до конкретних виконавців; організація передачі інформації з облікових регістрів до центральної бухгалтерії (головному бухгалтеру) для її відображення в звітності.

9. Аналіз показників ділової активності досліджуваного нами ТзОВ «Злагода» за 2019-2021 роки засвідчив покращення стану розрахунків з дебіторами. Так, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки оборотів здійснено за рік коштами, вкладеними у розрахунки. У даному випадку чим більша кількість оборотів, тим швидше підприємство отримує кошти від своїх боржників (дебіторів). Значення цього коефіцієнта значно зросло – із 14 до 72 п. у 2019 та 2021 роках відповідно. За допомогою цього показника можна розрахувати так званий «період інкасації», тобто час, протягом якого дебіторська заборгованість обернеться на грошові кошти. Для цього тривалість звітного періоду (1 рік) розділимо на коефіцієнт оборотності. Такий період інкасації, тобто, час очікування підприємством одержання грошей від дебіторів становив 26 днів у 2019 році та лише 5 днів у 2021 році відповідно.

10. Необхідно розрізняти дебіторську заборгованість за відвантажені товари, надані роботи, послуги та дебіторську заборгованість за перерахованою передплатою. Ці два види дебіторської заборгованості розкривають її класифікацію за способом виникнення (за причиною виникнення чи першою подією). Щодо першого виду – це дебіторська заборгованість, що утворилась в результаті розрахунків з покупцями і замовниками, яким товари, роботи чи послуги було відвантажено, а оплата на рахунки підприємства-постачальника від них ще не надійшла (залишок по

дебету 36 рахунка). Щодо другого її виду – це дебіторська заборгованість, що утворилась в результаті розрахунків з постачальниками та підрядниками, яким було перераховано аванс за товари, роботи чи послуги, а відвантаження чи підписання акту наданих послуг ще не відбулось (залишок по дебету 37 рахунка).

11. Перед бухгалтером підприємства стоїть завдання в першому випадку – контролювати оплату відвантаженої продукції, в другому випадку – контролювати надходження документів щодо погашення авансу за рахунок наступних поставок. Контроль за надходженням документів є важливим елементом організації обліку. Відсутність документів за деякими операціями може спостерігатися з різних причин, зумовлених, головним чином, відсутністю контролю чи його недостатністю за надходженням первинної документації чи безвідповідальним відношенням працівників підприємства до своїх функціональних обов'язків. Всі ці причини залежать від наявної системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві, від графіків документообігу, від дотримання посадових інструкцій. Чіткий опис принципів роботи підприємства, функціональних обов'язків та відповідальності працівників дозволить звести нанівець можливість допущення огріхів в обліку та діях, за які ніхто не несе відповідальності.

12. Дотримання основних принципів організації бухгалтерського обліку дозволить удосконалити обліковий процес підприємства, шляхом створення чіткого механізму документообігу, в якому документ проходить три рівні внутрішнього контролю. Правильна організація роботи дозволить оперативно моніторити ситуацію з дебіторською заборгованістю, вчасно і вірно приймати управлінські рішення, уникати складних і суперечливих ситуацій з контрагентами.

13. Як показує практика аналітичної роботи, однією із причин порушення розрахункової дисципліни, виникнення незаконної і нереальної заборгованості, а також несвоєчасного повернення (погашення) сум заборгованості є запусненість бухгалтерського обліку по розрахункових

операціях. Для цього потрібно аналізувати своєчасність та правильність відображення операцій за розрахунками з дебіторами і кредиторами та наявності на інших синтетичних рахунках. Всі виявлені факти простроченої заборгованості та порушення розрахункової дисципліни щодо синтетичних рахунків нами запропоновано узагальнювати у спеціальній відомості, що додається до акта.

14. Оскільки у ТзОВ «Злагода» не на всіх ділянках обліку і не в повній мірі використовуються реєстри нового зразка, то одним із шляхів удосконалення організації обліку вбачаємо впровадження основних документів та спеціалізованих форм реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств згідно методичних рекомендацій щодо їх застосування.

15. Розглянуті нами варіанти актуального програмного забезпечення в Україні при впровадженні у ТзОВ «Злагода» значно покращать формування обліково-аналітичної інформації в управлінні поточною дебіторською заборгованістю підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки: Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 392 с.
2. Бабченко Н.М. Визнання моменту реалізації. *Економіка АПК*. 2005. №3. С. 83-86.
3. Білоусова І. Роль управлінського обліку в підвищенні ефективності виробництва. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2005. № 4. С. 44-47.
4. Біологічні активи: Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 30, затв. наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 № 790, ост. ред. від 22.04.2011, чинний. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1456-05>
5. Бутинець Ф.Ф. та ін. Бухгалтерський управлінський облік. Навчальний посібник, для студентів спец. 7.050106 «Облік і аудит». Житомир: ЖІТІ, 2000. 545 с.
6. Бухгалтерський облік: Нормативна база / Я. Кавторєва (уклад.), Ф. Федорченко (уклад.); за ред. Я. Кавторєва. Х.: Видавничий будинок "Фактор", 2004. 511 с.
7. Бухгалтерський облік в Україні: Навч. Посібник. Р.Л. Хом'як, В.І. Лемішовський та ін.; за ред. Р.Л. Хом'яка. Львів: Інтелект-Захід, 2006. 1088 с.
8. Бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні: навчально-практичний посібник; за ред. С.Ф. Голова. Дніпропетровськ, ТОВ „Баланс-Клуб”, 2000. 768 с.
9. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник / за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ЖІТІ. 2000. 608 с.
10. Весняні жнива бухгалтера. URL: <http://dtkt.com.ua/show/4cid0913.html>
11. Витрати: Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №16, затверджене наказом Міністерства фінансів України від від 31.12.1999 № 318, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 19.01.2000 р. за № 27/4248, остання редакція від 22.04.2011. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi->

bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00

12. Гарасим П.М., Журавель Г.П., Хомин П.Я. Фінансовий, управлінський і податковий облік у господарських товариствах (ВАТ, ЗАТ, ТОВ, ПОП, ПАП): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Т.: Економічна думка, 2003. 480 с.

13. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами. К.: Екаунтінг, 2000. 384 с.

14. Голов С.Ф. Управлінський облік: підручник. К.: Лібра, 2003. 703 с.

15. Городянська Л. Особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2007. №6. С. 9-17.

16. Господарський Кодекс України: за станом на 15 січня 2011 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №18, 19-20, 21-22, ст.144.

17. Гура Н.О. Облік видів економічної діяльності: Навч. Посібник. К.: Знання, 2004. 541 с.

18. Даньків Й.Я., Лучко М.Р., Остап'юк М.Я. Бухгалтерський облік у галузях економіки: Навч. Посібник. К.: Знання, 2005. 229 с.

19. Дебіторська заборгованість: Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10, затв. наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 року №237, ост. ред. від 27.06.2013. URL: <http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/psbu10/>

20. Должанський М.І. Бухгалтерський облік в Україні з використанням Положень (стандартів) бухгалтерського обліку: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. (Національний банк України; Львівський банківський ін-т). / М.І. Должанський, А.М. Должанський. Львів: ЛБІ НБУ, 2003. 494 с.

21. Дохід: Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №15, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290, ост. ред. від 22.04.2011. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0860-99>

22. Дудка К.П., Жук В.М. Облік в сільськогосподарських підприємствах за національними стандартами. Посібник. 2000. 218 с.
23. Жадько К.С., Семенюта В.В., Л.Ш. Олійник. Бухгалтерський облік у схемах і таблицях. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 112 с.
24. Журавель Г.П. Бухгалтерський облік: особливості в галузях економіки: Навч. посіб. / Г.П. Журавель, Я.Д. Крупка, М.С. Палюх, Л.О. Гуцайлюк. Тернопіль: Екон. думка, 2009. 449 с.
25. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1, затв. наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. №73. URL: <http://www.buhgalter911.com/Res/NPSBO/NPSBO1.aspx>
26. Запаси: Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №9, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246, ост. ред. від 01.01.2007. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0751-99>
27. Захожай В.Б. Бухгалтерський облік у галузях економіки / В.Б. Захожай, М.Ф. Базась, М.М. Матюха, В.М. Базась. К.: МАУП, 2005. 968 с.
28. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій, затверджена МФУ №291 від 30.11.99 р., редакція від 01.11.2009. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0893-99>
29. Кім Г., Сопко В.В., Кім С.Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 440 с.
30. Кірейцев Г.Г. Методологічні засади формування та розвитку національної системи бухгалтерського обліку в Україні. *Вісник ЖДТУ*. 2003. № 2. С. 103-108.
31. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР; чинний, остання версія. Тлумачення від 15.05.2014. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>

32. Кудрицька Ж.В., Апарова О.В. Методологічні підходи до вирішення проблем організації обліку та внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами. URL: <file:///C:/Users/star/Downloads/341-1321-1-PB.pdf>
33. Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. К.: КНЕУ, 2001. 334 с.
34. Левицька С. Організація обліку господарської діяльності підприємства. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 6. С. 6.
35. Лень В.С., Гливенко В.В. Бухгалтерський облік у галузях економіки: Навч. посібник. К.: Знання-Прес, 2005. 491 с.
36. Лисюк О.М., Михайлова Т.П., Чацкіс Ю.Д. Бухгалтерський облік: основи теорії і практики: Навч. посіб., для студ. екон. спец, денної та заочної форм навчання. Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського, кафедра бухгалтерського обліку. Донецьк, 2003. 444 с.
37. Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 632 с.
38. Лишиленко О.В. Бухгалтерський управлінський облік: навч. посібник. К., 2004. 254 с.
39. Маренич Т.Г. Бухгалтерський облік в агроформуваннях: підручник для студ. вищ. навч. закладів (Харківський держ. технічний ун-т сільського господарства); за ред. В. Я. Амбросова. Х.: ХДТУСГ, 2003. 698 с.
40. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: затв. наказом Мінфіну від 28.03.2013 р. №433. URL: <http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/>
41. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів, затв. наказом Мінфіну України №1315 від 29.12.2006 р. URL: <http://uazakon.com/documents/time2006/index.htm>.
42. Методичні рекомендації з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. №132, зі змінами від 31.10.2005 р., чинний. URL:

<http://www.licasoft.com.ua/component/lica/>

43. Момот Т.В., Бреславська Г.М. Сучасні моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст»*. 2008. № 85. С. 201-211.

44. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари і послуги. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 3. С. 31.

45. Облік сільськогосподарської діяльності: Навч. посібник. За ред. В.М. Жука. К., 2007. 368 с.

46. Огійчук М.Ф. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: Підручник. М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, Л.Г. Панченко; за ред. проф. М.Ф. Огійчука. К.: Алерта, 2007. 979 с.

47. Організація бухгалтерського обліку: Навч. посібник для студентів спеціальності 7.050106. Ф.Ф. Бутинець, О.В. Олійник, М.М. Шигун. Житомир: ЖІТІ, 2001. 576 с.

48. Пилипенко А.А., Оленко В.І. Організація обліку і контролю: Навч. посібник. Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. 288 с.

49. Податковий кодекс України: Закон № 2755-VI від 02.12.2010, ост. ред. від 25.11.2022, чинний. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

50. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: затв. наказом Міністерства фінансів України №88 від 24.05.1995. URL: <http://www.licasoft.com.ua/component/>

51. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: затв. наказом Міністерства фінансів України №879 від 02.09.2014, чинне. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>

52. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV, із змінами та доповненнями, поточна ред. від 10.08.2022, чинний. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

53. Про затвердження спеціалізованих форм реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств та

методичних рекомендацій щодо їх застосування: Наказ Міністерства аграрної політики України від 04.06.2009р. №390. URL: <http://www.licasoft.com.ua/component/lica/?view=dir&type=0&base=1&menu=591030&id=91020>

54. Про підприємництво: Закон України від 07.02.91 р. №698-XII, введений в дію Постановою ВРУ №785-XII від 26.02.91 р., із змінами та доповненнями, втратив чинність з 1.01.2004 р., крім статті 4 (згідно із Господарським кодексом України від 16.01.2003 р. № 436-IV). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>

55. Прохар Н.В. Співвідношення організації бухгалтерського обліку та облікової політики. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції „Науковий потенціал світу – 2006”.* Економічні науки. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. Т. 4. С.93-95.

56. Свідерський Є.І. Бухгалтерський облік у галузях економіки: Навч. Посібник. К.: КНЕУ, 2004. 233 с.

57. Сінельник М.М. Управління дебіторською заборгованістю та задачі її обліку на підприємствах торгівлі. *Матеріали VI регіональної студентської науково-практичної конференції «Облік, аналіз і аудит: сучасний стан і проблеми розвитку».* 1 том. Донецьк: ДонНТУ, 2005. С. 196-205.

58. Сопко В.В., Завгородній В.П. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: Підручник. К.: КНЕУ, 2004. 412 с.

59. Сук Л., Сук П. Бухгалтерський облік. К.: «Знання», 2005. 471с.

60. Сук Л. К., Сук П.Л. Організація бухгалтерського обліку: Підручник. К. : Каравела; Піча Ю.В., 2009. 624 с.

61. Сук П.Л. Облік виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції в умовах ринку: методологія і практика. К.: 2007. 330 с.

62. Терещенко Л.О., Матієнко-Зубенко І.І. Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2004. 187 с.

63. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. екон.спец.; 5-те вид., доповн. й

переробл. К.: А.С.К., 2000. 784 с.

64. Український бухгалтерський тижневик «Дебет-Кредит». URL: <http://www.dtkk.com.ua/>

65. Фаріон І.Д., Писаренко Т.М. Управлінський облік: підруч. К.: ЦУЛ, 2012. 792 с.

66. Фінансовий словник – довідник / М.Я. Дем'яненко, В.М. Скупий та ін.; за ред. М.Я. Дем'яненка. К.: ІАЕ УААН, 2003. 555 с.

67. Хепі-Бух. Софтверна компанія "Байт": офіц. сайт. URL: <http://hepy-buh.com.ua/produkt.html>

68. Шарманська В.М. Первинна документація і реєстри бухгалтерського обліку: Навч. посіб. для студ. екон. спец. К.: Знання-Прес, 2003. 268 с.

69. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посібник. К., 2003. 444 с.

70. Білоус О.